

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXIII.

ŠTEV. 9.

SEPTEMBER 1913

Vsebina septembrskega zvezka:

1. Fran Albrecht: <i>V poletni dan. — Mladi ženi</i>	449
2. Milan Pugelj: <i>Utešenje</i>	450
3. Aleksander Hudovernik: <i>Spomini na Janeza Trdino</i>	455
4. A. Labud: <i>Užugana ljubezen</i>	461
5. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i>	473
6. Ferdo Kozak: <i>Sestri</i> . (Dalje prihodnjič.)	479
7. Marija Kmet: <i>Konec učitelja Možeta</i>	485
8. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje prihodnjič.)	491
9. Književna poročila.	
Ant. Debeljak: <i>Blazij Bevk, Izbrani spevi Publja Ovidija Nasona.</i>	
— Dr. A. Dolar: <i>Starogorski, Junaki svobode.</i> — Jos. Busnik:	
<i>Fr. Komatar, Kranjski mestni arhiv.</i> — Ant. Debeljak: <i>Isidora</i>	
<i>Sekuličeva, Saputnici</i>	501

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Štebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Fran Albrecht:

V poletni dan.

Bog je poljubil to plodno ravan.
Tisoč skrivnosti je v nji zabrstelo,
tisoč življenj se je tajno spočelo —
pojdi z menoj, ki me ljubiš, v soparni ta dan!

Jaz sem v življenje obudil tvoj mrtvi sen:
Globlje so tvoje oči zaslutile,
ko so se z ustnic mojih napile
mojih spoznanj in hrepenenj.

Svet je globok in je zlat in zelen,
ti si edina — o, tiho kreniva,
da ne predrami speča se njiva,
kjer trudno od zlata klasje počiva.

Mladi ženi.

Na tvojih prsih rdeča roža vene
kot mokri sled krvi na beli židi,
o, iz srca! — in že oko zdaj vidi,
kar noč na noč se srcu razodene:

Ko gledam vas, molčeče, blede žene,
solzo, ki se pod svetlo solnce stidi,
mladost, molčečo svoj breznadni „pridi“ . . .
Le v srcu tvojem rdeča roža vene.

*O joj, o jej-
nedo je to
razumel!*

*In ti ubogi
Pesterin &
Gregorčičem*

Milan Pugelj:

Utešenje.

Pripeljal se je bil v samotni kraj, da si oddahne. Za njim je bil kos mladosti, divji vrtinec življenja, ki je odvršal mimo kakor vihra. Ženska, kup nasprotnikov, hinavski prijatelj, napeta pozornost, ki čaka v temo zaviti dogodek, stoječ tik pred človekom in ki jemlje spanje, pokoj, srečo in zadovoljnost. Prišel je z izmučeno dušo, redkobeseden in v svoji notranjosti noseč topo, gluho, siloma zadušeno boleost, ki se zdi kakor vtopljena v morju spominov, dasi to morje še vedno vre, kipi in buči.

V dolini je ležala vas, zamešana z zelenim drevjem, polnim zorečih rumenih hrušk in rdečih jabolk. Po holmcih okrog so ležale njive, kakor bi drle od vseh strani v dolino zlate reke žoltega žita. Na najbližjem griču je stala cerkva z belim visokim zvonikom, a od desne in leve so prijazno gledali solnčni gradiči, pomniki davne slave in gospodstva mrkih in ponosnih graščakov. Tisti, ki so se šopirili na visokih hribih, so bili že davno zapadli netopirjem, sovam in kačam. Ljudje so jih zapustili, in edini gospodar so jim bile dolge hude zime, nalivi in nevihte, ki so trgale streho in grizle pot razjedajoči vlagi in prhnobi. Vendar se je zdelo, da sije nad temi holmi in goricami, po teh prijetnih domačih dolinicah, na te cerkvice, ki so stale v brezštevilni množini na vseh straneh, in na razvaline in gradiče neko drugo in milejše solnce, ki ga človek nikoli ne vidi in nikoli ne čuti v velikem mestu. Prebivalec teh krajev ni bil navezan na ljudi in na tisto, kar so napravili ljudje, bil je v ozkem stiku z naravo in blizu solncu, kakor pravo solnčno dete. Kdaj je mislil v mestu nanj! A tu se je pogovorilo z jutranjimi žarki srce, ko je prestopil zjutraj prag, ali ko se je ozrl po prostranih poljih in se skopal v tistem neskončnem svetlem morju prijazne in vesele solnčne luči.

Naglo, naglo pozablja srce v taki jasni tišini, zakaj samo ljubi mir, samo rado sanja v večno novo srečo, tiplje oprezno in plaho po sivih vratih bodočnosti, želeče nekam v neki neznani srečni pokoj.

Na desno od vasi, tam, kjer se je pričenal zeleni gozd in se obračal počasi na levo v hrib, je stal gradič, ves v divji trti in ves v visokih trepetajočih jagnjedih. Tam je bilo ptičev, da bi nihče

nikoli ne verjel. Tisočere jate so frčale z drevesa na drevo, zgrinjale se proti solncu, da so ga zakrivale z dolgo senco kakor oblak in šumele v gozd ali na polje in se zopet vračale nepretrgoma nekam klicajoče in cvrčeče. Za gradičem je tekal med grmovjem potočič in v tistem grmovju so peli slavci, žvižgali kosi in žvrgolele drobne in plahe taščice, napihujoče svoje rdeče vratke kakor žive mehurčke. A kaj so počeli ščinkovci, kaj so si prizadejale sinice, kaj vrabci in strnadi in kaj črne in sive vrane, ki so stolovale visoko v vrhovih visokih jagnjedi! To je bila jutranja pesem, da bi človek sedel in užival in postal glasbenik. Nihče ni poznal zakonov harmonije, a tu je vladala tista velika in silna ubranost nature, matere rož in dreves, potokov in skal, ptičev in žuželk in nas vseh.

Ta gradič je bil obljuden. Bil je tu star gospod, ki je hodil zjutraj po vrtu, bila je siva gospa, ki je sedela ob jutranjem solncu pred pragom, in bila je mlada gospodična skrivnostno črnih las, velikih modrih oči in zagonetno lepega obraza, ki je slonela na oknu v pritličju in poslušala glasni koncert neutrudljivih in veselih pevcev.

Toda mladost ne miruje. Komaj je legla prva meglica po prestanih bolečinah, že se vzbuja srce, že pošilja oči v svet, da bi živelo, živelo.

Gospod Grozd je prišel vsako jutro mimo grada, da bi videl lepo gospodično. Korakal je mimo z rdečim makom na prsih in s šopom rož v roki, in njegovo oko je viselo na očeh neznane mladenke. In radovedna mlada leta so hotela vedeti, kdo je, odkod je, ali domačinka ali tujka, ali je sama, ali ima moža ali ljubimca. In prihajal je tudi zvečer. Z novimi sklepi oborožen in vkovan v nove nade je nastopil vselej svojo pot, vedno bliže okna je hodil, nazadnje tako blizu, da ga je dosegalo listje divje trte. In seznanila sta se.

Kakšna skrivnost je legla v njegovo življenje! Kakšnega bolnega hrepenenja je bilo polno to dekle, kako je koprnelo v svet in v vrtinec življenja, a ždelo je le pri odprtem oknu in štelu slavce, ki so peli po grmovju! Kako jo je vleklo med ljudi, kako je vzdihovala v tem hrepenenju in padala nazaj v roke tihe in gluhe bolečine kakor ptica, ki jo je zadel visoko v solncu lovčev strel! Njeno vse je bilo življenje, tista vihrajoča slast in strast, ki meče ljudi drugega drugemu v naročje, tisto vroče koprnenje, ki bi dvignilo človeka o polnoči iz tihega doma in ga gnalo v zimi in metežu preko hribov in dolin do cilja, ki ga šele

sluti nekje v domovini solnca, zvezd in neznanih krasot. Perot njene duše raste, neutegoma raste, a ona ne plane skozi noč, temveč sedi in odživlja vse v bolnih mislih. Tukaj ne vidi človeka razen njega, nikogar ni, da bi razlila pred njim dušo in pokazala svoje misli kakor zlato stolisto knjigo neizpolnjenih želja. Nepretrgoma vibra po njej mladost, ponoči in podnevi, zjutraj in zvečer, a ona pada v kremplje tihi žalosti, bridkemu odrekanju vsega lepega in sladkega. Tudi njega se ne oklene. Govori ž njim, posluša ga in strmi v večer, ki se razgrinja po okolici. Glejte tam zarjo, ki se potaplja za gozdovi, glejte ta prostrani skrivnostni mrak in njegovo hladno in čudežno skrivnost! In tu mladega človeka, ki je vnovič zahrepenel, in žensko, ki plaho odriva od sebe njegove goreče besede. In ko še ni odzvenel val njegovega šepeta, se že dviga njena duša, ki jo čuti tik sebe vročo in mlado, da bi jo skoro prijel, se že vzpenja preko njega v oblastnem razmahu svojih pravic in se bori z neznanimi bolečinami, z neznanimi grozotami, ki leže sredi nje in jo tišče v nesrečo. Teko večeri in vedno hujša je njena bol, ki je nihče ne razume. In vedno odločneje bije od sebe njega, ki je obžgan od novega hrepenenja, ki mu razsekuje mlada in siloma kročena strast besede, ki hodi okrog brez glave in živi samo še tem tihim večerom. Ona ve, da ne bo nikoli tega dočakal, kar mu koplje po prsih, ona ve, da udari vanj bolečina, ki jo pozna samo ona. Odpovedati se vsemu — to velja. Odreči se mladosti, vedeti, kaj ima za nas, ali odreči se. In zavriniti vse, kar slika mlada in razvita domišljija. Vse, kar so povedali ljudje hrepenenja, pisatelji, vse, kar so opeli poetje, in pasti v brezbriznost starcev. Kmalu, kmalu poteko naša leta, pride bolezen in pride smrt. Staramo se z dneva v dan, in z dneva v dan gine iz nas sila življenja. Skoro nas objame megla starosti in iz naših src izgine vse, kar jih dviga in sili v oblake, in od naših misli popadajo krila. Ko se to zgodi, bo vseeno, ali si vžival, ali nisi vžival. In še bolj bo vseeno, ko pride smrt in nas uvrsti med grobove. Ali si živel, ali nisi živel? Ne veš zato več ti, ne vprašajo drugi. Po tistih vrtovih, kamor zajdejo kristjanje o Vernih dušah, ne letajo misli o bodočnosti, ne želje, ne nade. Med tistimi tihimi cipresami in hladnimi kamni in križi je vse mrzlo, vse umirjeno, vse davno utolaženo in utešeno. O — in kako kriči ta pomenek o grobovih v slast in strast mladeniškega šepeta, ki mu je že v ognju krvi izgorel glas! Kakor bi pograbili neuki ljudje godala, zašli med godce in piskali na vso moč. Ali kakor bi planil med nage kopajoče se deklice grd in pohoten

starec. In kako se razliva okrog pretajinstvena noč, kako toplo greje srce pesem fantov, ki se drže okoli ram in gredo nekje za vasjo po zeleni poljski poti! In kako je mračen in veličasten gozd, ki molči v ozadju ves črn in močan, a jasne zvezde gore nad njim in luna mirno in prijazno strmi po cerkvicah in gradičih.

Te noči so, ti večeri so kakor raztrgane slike slovitih mojstrov. Preko srede, preko sredotočja najčarovitejših harmonij teče grda razcefrana razpoka in oko, žejno lepote, hlasta po užitku, a ga le sluti in ne more do njega. A zdaj naenkrat govori dekle v slepi in nenadni jezi neznanega izvora, s suhimi ustnicami govori in bledega obraza in žaljivih oči, čemu življenje, čemu mlada leta, čemu besede takih mladih fantov, nočnih sanjačev in prepirljivih nenasitnežev! Beseda v ustih je kakor prah v vetru in želja v srcu kakor listič v viharju. O kako majhno vse, kako nevažno, kako kratko! Povsod, povsod so utisnjeni pečati ničnosti, trohnobe in propasti. Ponižajmo se pred bilkami v polju, pred jablano na vrtu, pred sovo, ki kriči v gozdu, pred kamenčkom, ki leži na potu! Prevrzimo se, bodimo bilke, bodimo ljudje! In v te besede sije tihi in zamišljeni mesec in fantovska pesem se vleče skozi noč tako toplo in blago in vse je pokojno in veličastno in na nebu je več in več zvezd. Naj ne razpoči srce, raztrgano na dvoje, pristopite, moji upi, in stojte mi krepko ob strani!

In med tem je napočil zadnji večer. Jemala sta slovo in zdaj se je razlilo njeno srce, razklenilo se je, privrelo na dan z grozno močjo. Razplakala se je, razihтела, razpustila je lase, svoje dolge črne lase, in jih ruvala z glave. Ná jih, ná jih veter, nesi jih v gozd in jih vpleti v hrast, da strohne v mokroti, ná jih, mokra zemlja, da izginejo v tvoji vlagi, ne jemlji jih ti, moj dragi, ne jemlji teh črnih las, tega nepotrebnega hinavskega krasa moje nesrečne glave! Naj si izpraskam lica, dajte mi, hrastje, svojo stoletno moč, da izkopljem svoje velike in lepe oči! Čemu vse to, čemu vse meni? In bridko je in vedno bridkeje. Naj bi prišla k njemu, je želel, da bi jo stisnil v svoje naročje, da bi ji povedal in prisegel, kako mine mladost, kako odcveto rože, a kako njegova zvestoba nikoli ne neha. A ona vihra ob oknu in je gluha za njegove besede. Ah, in te dolge in žametaste lase si ruje in v svoja krasna lica zadira nohte in greši nad seboj samo. Prestraši jo, noč, oglasi se, grom, izpregovori, Bog ali vihra ali črna zemlja pod nami, da ustaviš njeno brezmiselno ravnanje! Kdo bo gledal to nečloveško divjanje, kdo bi ne zbežal v noč, razdejan in razdvojen? —

Sklenila pa je pozneje, da uteši njegovo hrepenenje in da ga obiše. In tako mu je pisala, da ga pričakuje.

Bilo je zimsko popoldne v velikem mestu. Zunaj oblačno, po ulicah vrvenje ljudi, tramvajev in voz in vse križem vse pobito, zamišljeno v svoje moreče delo. V hotelu so že gorele luči. Hodniki so bili polni strežajev, švigajočih na levo in desno in vljudno se klanjajočih. Hitel je po stopnicah, ker ni mogel pričakati, da bi se vrnil lift, ki je peljal v tistem hipu kvišku kopo ljudi. Grabil je po dve, po tri stopnice in se ogledal v tretjem nadstropju zasopljen in razžarjen po sobnih številkah. To je tam, pogledjte, tam je ona!

Vstopil je. Izpod stropa gori luč, po stenah vise vsakdanje slike v širokih zlatih okvirjih, po tleh leže temne preproge in sredi sobe sedi ona kakor izpostavljena na razstavi. Ali kaj je to, kaj vidi prišlec, ki gori v lica in ki se mu krešejo oči v neizgorljivem ognju?

Njen obraz se smehlja, njeno lepo ovalno lice, a iz njenih velikih oči sije divja bridkost. Kje je njeno naročje, da položi vanje svojo glavo, ko poklekne pred njo, tisto polno in sladko naročje, kažoče lepoto kontur mlade ženske, zavite v mehko in tesno krilo? Kje so kolena, kje so noge? Ali so ta drobna stopala, vsa izvita in zabuhnjena, enaka nogam mladega in nesrečnega pritlikavca, oni zasanjani idol, ki nosi njeno lepo glavo? Ali so te kratke pohabljene nožice tisto, kar je izsanjala domišljija tako ponosno in popolno? Ali naj pade na kolena, ali se naj oklene teh krvavih igrač neusmiljenega življenja?

— Kako malo truda! vzklikne ona in strup je razlit po njenih besedah.

— Utešila sem te!

Zunaj mesta je noč, meglena, gluha noč brez glasa, brez življenja. Nikjer ni človeka, nikjer ni živali, a on divja po mokrih potih in ne more zbrati svojih razdivjanih misli. In kakor bi ga ta neskončna mokra megla zavijala v svoj hladni plašč, ga grizla v prsi in mu srebala srce.

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.**III. Iz Trdinove korespondence.****1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.**

9.

V Novem mestu 19. maja 1891.

(Radi raznih zaprek sem dogotovil list šte 23.)

Predragi prijatelj!

Vi ste v odpisovanju bolj hitri in natančni nego jaz. Še jedenkrat Vas prosim, oprostite mi prirojeno mojo zanikarnost! Najprej nekoliko o slavnem ruskem grofu Tolstem, že zato, ker ste me vprašali, če sem čital njegovo „Vlast tmine“. Prečital sem jo jako pazljivo in še dvakrat. Najprej hrvatski prevod, ki sem ga našel v „Obzoru“. Ta spis me je strašno ganil, pretresel in kaj bi tajil, tudi oduševil. Imponirala mi je dovršena originalnost tvarine, sloga in misli. Stari in po njihovem vzgledu novejši evropski pisatelji izbirali so si za predmet svojih dram velike historične zgodbe, kralje in druge silne zverine. Tolstoj pa je posegel v življenje prostega naroda in nam narisal z mojstrsko roko njegove strasti, moralne bede in grozovite blodnje in rane. Kaj takega ne bi znal napisati noben nemški grof, pa niti pisatelj najnižjega rodu, kojemu je tekla zibka v „rovtarskih Atenah“ našega Prešerna. Tak je bil vtis in pojem, ki sem ga dobil o „Vlasti tmine“ po prvem branju. Pozneje prinesel mi je nekdo, morebiti rajni moj prijatelj Rudež, ruski original te knjige. Jaz zopet sedem in ga prečitam s povse drugačnimi čuti, kakor da mi je došla v roke kaka popolnoma nova knjiga, kojo prej nikdar niti videl nisem. Zakrivil je to gotovo že sam jezik. Ruščina je tako mogočna in samobitna, da ji ni kos nijeden izmed sedanjih evropskih jezikov, pa niti klasična latinščina; hrvatsko narečje je proti ti siloviti reki slaboten, mehkovoden potoček. Moje mnenje pa se je preinačilo, to seveda najbolj po dolgem premišljevanju in mozganju, na koje me je prisilila ta drama, ki ni izdelana po šabloni, nego po čisto novem duhu, kroju in načinu. Začel sem se povpraševati: Ali bi mogel dati ta spis v roko mladini? Moral sem odgovoriti: Za noben denar! Ali bi ga smel priporočiti ženskemu spolu? Zopet sem moral odgovoriti: Ni za

ves svet! Smelo bi li slušati to igro navadno, to je napol ali le površno izobraženo občinstvo v gledišču? Odgovor: Bog nas obvaruj takega groznega pohujševanja! Le pomislite škandal, da se, ako se ne motim, čuje na oder ječanje otroka, kojega zadavljajo v podhišju! Ta in mnogi drugi taki pomisleki izpremenili so mojo prvotno sodbo o drami Tolstega: izrekel sem o nji anatem. Brati ali gledati jo morejo brez kvara samo filozofi in trezni, povse zreli in temeljito izobraženi možje, drug človek pa nobeden, in to je dovolj opravičen razlog, da jo je treba pregnati ne le iz vsakega poštenega gledišča, ampak tudi iz vsake javne in domače knjižnice. Isto velja i o glasoviti „Kreutzerovi sonati“. Tudi v nji se riše resnično življenje s strašno živimi, uprav kričečimi barvami: blazirani, izsrkani, brez dela in skrbi pohajkajoči bogatini in velikaši imajo v nji tako verno zrcalo, kakršnega jim ni pokazal do zdaj morda še noben pisatelj. Ali pošteni in delavni stanovi naj se ne ogledujejo v taki smradljivi mlakuži; podoba, koju bi videli, ne bi jih mogla ni ublaževati ni kratkočasniti, utegnila pa bi v marsikom vzbuditi doslej spečega hudobca. Ali navzlic tem v nebo vpijočim napakam ostaja L. Tolstoj največji romanopisec sedanje dobe in morda vseh vekov in narodov. Njegova „Vojna in mir“ je klasično delo prvega reda, nedosežno po korenitem popisovanju ruskih prvakov in prostakov, junakov in nejunakov, krvavih in nekrvavih (ljubavnih) bitov narodnega življenja, mišljenja in delovanja. Njegov borodinski boj ostal mi je v tako živem in stalnem spominu, da se mi je že večkrat o njem sanjalo. Tudi „Vojna in mir“ ima sem ter tja kako manj prijetno prikazen (meni je bila najbolj zoprna Nataša), ali celoti take malenkosti ne morejo škoditi, saj je celo častiti očak Homer včasih zadremal!

Kakovo je moje zdravje, povedal sem Vam na listnici. Izprehajaj se hodim prav pridno. Ob štirih zjutraj sem že vsak dan na nogah, pa hajdi v bližnje hribe in gozde! Ali društva nimam pravzaprav nikakega. Občujem z jedinim dr. Vojsko (sodnim svetovalcem). On služi že jako dolgo, menda čez dve leti pojde v pokoj, ali se v službi ni skisal kakor drugi: pogled na politične, narodne in socialne razmere in vprašanja ostal mu je nepomračen z birokratsko polnočno temo. Njemu moram govoriti na vsa usta, brez bojazni in sumnje; ali je ta neprilika, da ga zadržujejo navadno vsakovrstni uradni in rodbinski posli in se snideva radi njih precej poredkoma. Razven njega ne maram se z nikomer razgovarjati o našem narodnem položaju, ker poznam predobro naše „rodoljube“,

da so strašni brbljavci, ki bi nevede in nehote človeka ovadili in osvinjali. Pazljivo pa motrim življenje naših kmetov in meščanov. Meščani so narodni ideji zdaj prijazni, ali radi slabe izobraženosti in splošne revščine obrnila bi jih prva politična sapica na nasprotno stran, kar se je že večkrat zgodilo. Avstrijski parlamentarizem imajo ti možakarji za jako važno stvar, brez konca in kraja čislajo zlasti Šukljeja in Ferjančiča i. t. d. Dolenjski kmet pa se smeje in roga vsem našim poslancem in vsemu ustavnemu aparatu. Povsod čuje se isti glas: „Kaj so nam prinesle te volitivne komedije?/ Vsako leto večje davke, dobrega pa ničesar“. Ta sodba je ostra ali pravična. Kmeta tare briga za vsakdanji kruh, kojega si služi čedalje težje. Jedina tolažba mu je Amerika. Nje dolarji rešili so dolgov ne le mnoge posamezne seljake, ampak cele vasi in občine, posebno v Beli krajini. Neumno je torej odvracati ljudi od tega preseljevanja. Slovenci ne hodijo v Ameriko s takim namenom kakor Nemci, da bi ostali tam za stalno, nego si hočejo prislužiti nekoliko stotakov, da poplačajo dolgove. Za zmerom se ne seli tja nihče. Naj dela doma marljivo kolikor hoče, ne dobi na Dolenjskem več na dan nego bornih 30 krajc. in netečno hrano. V Ameriki pa je najslabša plača (v premogovih jamah) 1½ dolar, v nekojih tovarnah 5–6 dolarjev na dan. Dober obed z belim kruhom in mesom pa ne stoji več nego 4 dolarje na mesec. Naši rojaki so za delo korenjaki, da se z vsakim lahko kosajo, zato jih Američani kaj radi sprejemajo v svoje tovarne in rudnike, zlasti odkar so spoznali njih poštenost in pohlevnost. Čital sem že mnoga njihova pisma in povzel iz njih, da se godi izmed desetih vsaj osmim prav dobro, to je, da si služijo mnogo več plače nego je potrošijo. Znamenito je tudi to, da v Ameriki malo ne vsi Kranjci postanejo Slovenci, in da se mnogi povračajo domov s slovensko zavestjo, s slovenskim ponosom. Sploh pa je v slovenskih kmetih na Dolenjskem še prav malo narodnega duha. Družba sv. Mohorja je tudi tod močno razširjena. Ne daje se zanikavati, da budi ljubezen do branja, ali ob enem pa je ravno tako gotovo, da razširja s svojimi spisi praznoverje prav na debelo. Bedastih „čudežev“ je v njih na milijone! I najboljši pisatelji dokazujejo, da so otroci in učenci srednjega veka. V Slomškovih pridigah nahaja se dosti zlatega zrnja (najbolje ugajala mi je tista, ki ostro govori proti prikazni matere božje na nekem drevesu); ali tudi v tega slavnega vladike možganih vladala je poleg posameznih svetlih žarkov najtemnejša tmina. Razglasil je na pr. vojno francosko-italijansko, koje namen je bilo osvobojenje

* A koliko je v tem danes slabše F. kakosne m
e pozil do danes parlamentarizem. Vsi vladniki + vsi ku
bi se čutili, povezane s tem dolarjem, kar to ga pognali
koolaniti, po toler avencil pisal; po ljubkovanjih (S. Brek
to lenub arjenju ali, če se po vrle - to prednje je bilo ob to

zatiranih Italijanov, za boj katoliške cerkve proti brezverstvu i. t. d.! V svojih glasilih se klerikalna svojat strašno baha, da je baš ona rešila slovensko narodnost, vzbudivši v nižjih stanovih ljubav do slov. jezika in rodu. Ta hvala je precej prazna. Iz ust mladih kapelanov sliši narod sem in tam res kako domoljubno besedo, ali pravi agitatorji, kar bi duhovščina povsod mogla in morala biti, niso bili ni oni nikjer in nikoli. O župnikih ni vredno govoriti, brigajo se skoro le za svoje gospodarstvo, narodnost jim je deveta briga. Razlagaje četrto božjo zapoved imajo duhovniki lepo priliko, da bi povedali poslušalcem tudi kaj o dolžnosti narodnostne in domovinske ljubezni. Jaz sem o tem skrbno povpraševal, pa nisem nikdar o nikomur zvedel, da bi bil porabil tako priliko. Prav veselo pa napreduje povsod znanje čistega narodnega jezika in slovenske literature, posebno pa i narodnega petja. Za to reč pridobili so si resnične zasluge naši učitelji (zlasti za petje), še bolj pa duhovščina, ki govori na prižnicah zdaj do malega sploh pravilno slovenščino: samo v molitvah drži se še zmerom trdokorno starega šlendrijana „kranjske špraha“. Naš pismeni jezik ukorenjuje se čim dalje bolj i v mestih i na deželi. Mesto nemške „cajt“ čuje se že skoro povsod „čas“. Posebno so se priljubile ljudem besede: izvrstno, krasno, radi, zaradi (mesto za voljo), vzrok, omika in še mnoge druge. Nameril sem se večkrat na trde kmete, ki so se trudili, da povedo vse svoje misli v pravilni slovenščini. Tudi mestni trgovci ponujajo in razkazujejo svoje blago narodnemu kupovalcu z izbranimi, slovenskimi besedami. V Novem mestu odlikujejo se mnoge gospodične in mlaje gospe s čisto slovensko govoricjo, jedna izmed prvih krasotic pridobila si je, kar mi je priznala sama, vse svoje izobraženje edino le iz slovenskih knjig in časopisov. Jedenkrat priplazil sem se v frančiškansko cerkev, v koji je bilo zbrano mnogo gospode, s tem namenom, da vidim, kakove molitvene knjige čitajo naše gospe in gospodične. Šel sem od klopi do klopi in pažljivo povirkival v njih berilo. Uveril sem se, da imajo do malega vse gospodične slovenske bukve, nemških drže se le stare gospe, ki se slovenščine niso nikoli učile. Tudi slovensko petje sliši se zdaj že skoro v vsaki gosposki hiši in družbi. I to treba zabeležiti, da se naši uradniki razgovarjajo med sabo večinoma po domače. Napredek narodnega ponosa pokazala je tudi zadnja popisnja. Leta 1880. nanznailo je komisiji v Novem mestu do petsto ljudi, da je njih občevalni jezik švabski, a 1890. ostalo je samo nekaj čez sto takih Nemcev in nemčurjev. V Krškem sem bil 1873. leta. Takrat ni bilo

XV III. vezna "Propovedi" jivan o tem go
Gospe

v tem mestu še nobenega slovenskega napisa in razven jednega so bili vsi domačini nemškutarji. Lani prišel sem na potu iz Zagreba zopet v Krško. Našel sem mesto povsem predrugačeno. V gostilnici razgovarjali sta se z mano obe služabnici v pravilni slovenščini, našel sem dobro pohajano slovensko bralno društvo, na hišah dosti slovenskih napisov in v mestni hiši slovenski uradni jezik! Iz vsega tega morete lahko povzeti, da napredujemo i na Dolenjskem, ^{Jupani} da še tako brzo, kakor bi trebalo. Za zdaj z Bogom! Presrčno pozdravljajoč Vas in vse prave našince ostajam z najiskrenjšim spoštovanjem Vaš resnični prijatelj

Jan. Trdina.

10.

V Novem mestu 2. septembra 1891.

Dragi prijatelj!

Zadnji pot pisal sem Vam na Dunaj. List ste mislim prejeli, zlasti ker sem ga iz dobrih razlogov priporočil. Julija sem bil v Ljubljani in v Kamniku, ali sem našel prav malo znancev. Komaj sem se vrnil, napadla me je bolezen s toliko silo, da sem moral ostati več tednov v svoji sobi. Prišla mi je ne le v glavo, ki že tako šest let ni bila zdrava, ampak tudi v desno nogo, da nisem mogel hoditi. Čital sem v postelji Reichovo filozofijo (že petikrat!), na koji se Vam zopet prav presrčno zahvaljujem, kajti me je z marsikako resnico znatno razveselila in povzdignila. Dobil sem zopet Tolstega „Vojno in mir“ in celo famozno Kreutz. sonato, koje pa sem ta pot prečital le začetek, ker se mi je zdela preveč „ultraženijalna“. — Naznanite mi, prosim Vas, bodete li mogli priti letos kaj v svojo slovensko domovino? Neizrečeno rad bi se sešel z Vami v Ljubljani, da si osvežim zopet dušo in srce v društvu veleizobraženega poštenjaka, narodnjaka in prijatelja. Zdravje mi se je toliko zboljšalo, da bom mogel zapustiti brez nevarnosti svoje dolenjsko prebivališče. To zimo začel bom vsakako zopet pisariti, vendar še ne vem, ali v „Zvon“ ali v „Sl. Narod“. Zbirko svojih „Bajk“ dal bi tudi natisniti, ako bi se dobil založnik. Prelahko ne bi se baš prodajale, ker bi jim hudo nasprotovali naši svetopetniki in svetohlinci. Zakaj se pa Vi tako dolgo že nič ne oglasite v javnosti? Tukajšnji rodoljubi me često povprašujejo, kaj to pomenja, pa jim ne morem dati povoljnega odgovora. Prosim Vas, da bi mi kmalu odpisali, potem doboste precej daljši list od mene. S presrčnim pozdravom ostajam Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

J. Trdina.

* Janez jo to Johsentner

11.

V Novem mestu 28. februarja 1892.

Predragi prijatelj!

Že pred božičem usedel sem se, da bi Vam pisal prav, prav obširno pismo in danes imamo že predzadnji dan februarja, ne da bi bili prejeli od mene kako črko. Priznavam, da sem velik krivec, ali kaj se če, saj veste: naturam expellas i. t. d. Ali ta pot imam pa tudi nekoje jako izdatne izgovore. Mehka letošnja zima ni ugajala mojemu zdravju. Kri me je silno nadlegovala in marsikatera noč pretekla mi je brez spanja. Dobro voljo kazile so mi i nekoje prav sitne pravde, v koje me je zapletla zapuščina moje žene. Doživel sem tudi jako originalno hvaležnost. Neki sorodnici njeni podaril sem skoro vse gospodinjsko orodje, kuhinjsko posodo, do malega vse brašno, koje je spravila rajnica, vso zabelo, drva i. t. d., v zahvalo pa je priplazila se večkrat v hišo, kadar me ni bilo doma in mi pokradla mnogo perila in drugih reči, n. pr. vse cvetlice, kojih sem imel po vseh oknih, ker so močno veselile mene in mojo ženo. Zanje mi je najbolj žal. — Menda Vam še nisem pisal, da mi je volila žena svojo hišo v Novem mestu, v koji sva stanovala. Velika baš ni in mnogo tudi ni vredna ali bolja je vsekako nego nič: po tujih stanovanjih ne bo se mi treba potikati. Česar je tako bridko pogrešal pesnik Jenko — svojo streho, jaz torej imam in s streho združene so še nekatere druge prijetnosti. Pri hiši je majhen vrt in na njem hladna senčnica. Spalnico greje mi prav povoljno ruska peč. V kuhinji razveseljuje moja najemnico, ki kuha za svoje dijake in tudi zame, dobro železno ognjišče in okoli kuhinje gre od treh strani širok, zaprt hodnik, po kojem se šetam po zimi, kedar ne morem iti na plano. Presrčen pozdrav! Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

Janez Trdina.

A. Labud:

Užugana ljubezen.

Odlučno, brez misli, kakor bi se bala, da se iz misli ne bi rodila bojazen, je privzdignila dolgo rožasto krilo in skoro planila po vhodnih stopnicah k medenemu ročaju. Odlučno je povlekla. Ko je za velikimi vrati zapelo zvonko in jasno, se je razveselila: „Zdaj ne morem več nazaj.“

Počasni sivolasi vratar ji je pokazal stopnice in hodnik. Odlučno, brez misli je odhitela in potrkala na vrata z napisom „ravnatelj“.

„Naprej!“ Možatost in samozavest glasu jo je nekoliko zmedla — tista zmedenost, ki je bila vajena iz onih učiteljskih let, ko je bil semeiški ravnatelj še njen katehet.

„Vi, gospodična Zimec? Prosim. Moja nekdanja učenka je še zmerom zelo boječa, še zmerom nekoliko presramežljiva. Tako prijetnonenaden obisk — me izredno zanima.“ Stal je pred njo resen, visok in mogočen, vabil z desnico in stiskal z levico zlatoobrezani brevir k dolgemu talarju.

V zrcalu na nasprotni steni se je videla pred njim in zazdela se je sama sebi vsa majhna in slabotna — drobna golobica pred mrkim jastrebo. In golobica naj bi se zaletela v jastreba, mu iztrgala ugrabljeni plen? Pomislila je, po kaj je prišla in bilo ji je, da bi se obrnila in zbežala.

„S čim vam lahko postrežem, Rožica Zimec — saj ste Roza, če me spomin ne vara. Letos menda končate. In potem — služba? ženitev? Odkar ste bili moja učenka, ste postali cela dama. Prosim.“ Trudil se je ublažiti svojo resnost in pomaknil veliki naslanjač ob steni k svojemu sedežu ob pisalni mizi. Njegove počasne, mirne kretnje, njegovo šaljivo poizvedovanje ji je pomagalo iz tesnobe. Vzela je ponujeni sedež in ko je videla tudi njega sebi nasproti, se ji ni zdel več tako neznanško mogočen. Na tihem mu je pritrčila, da je res že cela dama in sramovala se je skoro svoje šolarske zmedenosti, ki je izvirala pač le iz dejstva, da si stojijo ljudje čez leta, pa naj so se med tem še tako do dna spremenili, prvi hip tako nasproti, kakor so se bili razšli.

„Vi se šalite, prečastiti,“ se je nasmehnila s kocketno sramežljivostjo. „Služba? ženitev? ste vprašali. Tudi meni rojijo take reči po glavi.“

„Verujem, verujem,“ je zamrmral ravnatelj in pogledal Rozo izpod čela. Čudno resni povdarek v zadnjih besedah ga je spomnil, da ne stoji več nekdanja učenka pred njim, temveč — ženska.

„In podobna zadeva me je tudi privedla k vam.“

„Dobro je, če se človek na važnih razpotjih ozre na več strani. Gorje onemu, ki zaupa samo sebi in se ne meni za izkušnje, ki so jih drugi nabrali pred njim. Stokrat gorje onemu, ki se v takih resnih trenutkih ne posvetuje s svojim Bogom.“ Zdelo se mu je še najbolj pametno, da se z opolzkih tal svetnega družabnika pravočasno umakne za varne okope cerkvene morale. Tam mu ne more nihče do živega, sam pa ima na vse strani odprto pot.

„Svetujete prezgodaj, prečastiti,“ ga je prekinila Roza. „Resni trenotki, važna razpotja — rada bi bila na takem razpotju. In vi, vi edini mi pri tem lahko pomorete.“

„Ko bi se potrudili govoriti jasneje, gospodična —“

„Se potrudim. Stvar je tako sitna . . . Evo: jaz ljubim . . . in moja ljubezen je v vaših rokah.“ Besede so zvenele mehko in mirno; toda zubelj v licih, povešene oči in dvigajoče se prsi so pričale dovolj, da so se le mukoma izvile iz grla.

„V mojih rokah? Gospodična!“

Toda gospodična se ni ganila in je gledala v naročje. Prečastiti je razburjeno vstal in premeril sobo z velikimi koraki. Ali se ta ženska norčuje iz njega, ali mu je prišla resnično razkrivat svojo ljubezen? Okrenil se je nehote proti zrcalu in v tistem hipu se je živo zavedal, da so dani vsi pogoji, ki bi znali priti v poštev: štiri-deset let, najlepša moška doba, lasje po številu in barvi še vsi izborno ohranjeni, cvetoč obraz, krepki udje. Nato mu je pogled šinil k Rozi. Njeno bujno telo je slonelo v kanapeju kakor čarobnoživa uganka. Tudi tu so bili dani vsi pogoji: vročekrven, živahen, očitvidno precej strasten temperament, zaljubljena domišljija učiteljske goske, ki obletava še vedno, kakor mušica svetilko, podobo nekdanjega učitelja. No, in zdaj je mušica telebnila v plamen. Prečastiti se je samozadovoljno nasmehnil. Dasi ni pozabil niti za hip, kaj mu vleva dolžnost, se je moška ničemurnost v tej minuti vendar tudi v njem nekoliko razpasla. V svojo kazen je sklenil kar najhitreje spustiti zaveso nad to komedijo. Stvar najbrž ne pojde čisto gladko, tudi nekaj solz se prikrade morebiti iz tistih lepih, tako otročje neumnih oči na kanapeju — pa nič ne de: ko se tako izmijejo, bodo videle, da je cela stvar samo neznansko smešna. Poskušal je najprvo zlepa:

„Ne maral bi vas žaliti, gospodična. Ne morem in nočem verjeti, da ste mislili resno, kar ste rekli. Tudi vam ne morem prisoditi tako slabega okusa in tolike netaktnosti, da bi se vi, lepa

in pametna deklica, zanimali za takega starca, kakršen stoji pred vami, in da bi mu to vkljub njegovemu kolarju tudi lastnobesedno sami priznali. Ne, moja nekdanja Rožica ne more biti tako nespametna. Kajne, gospodična, da ste si dovolili le malce debelo šalo s svojim nekdanjem učiteljem? Vem, da so ptice vašega perja zelo poredne in marsičesa zmožne.“

Prečastiti je pričakoval izbruh tiste baže, kakor jih je poznal iz časopisov in knjig, in začelo ga je skrbeti, kako se izmota, če se čarobnoživi uganki v naslanjaču zahoče omotice, konvulzivnosti in podobnih ženskih sršenov. Toda nič takega. Valovanje Rozinih prsi je nekoliko poleglo, in ko je prečastiti zinil o sebi starcu, ga je pogledala sprva začudeno, nato dobrovoljno ter hitela popravljati napol smehoma, napol bolešno:

„Ah, nisem mislila vas, prečastiti; oprostite mojo nerodnost! Toda moja ljubezen je vendarle v vaših rokah. Oseba, ki jo ljubim, je v vaši oblasti.“

In zopet je gledala v naročje. Ta nesporazumek ji je bil zelo dobrodošel. Ko je videla, kako naenkrat je obrnil njene besede nase, je prijetno začutila, da ga ima nekoliko na vrvi in ji torej ni treba preveč trepetati.

Prečastiti se je vgriznil v ustnice in menil s prisiljeno malomarnostjo:

„Vem, da vas mika nastavljeni zanke starim lisjakom — in topot bi bili kmalu enega vjeti. Sicer pa — do danes mi je bilo čisto neznan, da bi jaz imel koga v svoji oblasti.“ Stal je pri oknu s prekrižanimi rokami in njegove besede so bile mrzle in suhe. Stari lisjak je zaslutil, da se mu obeta nekaj mnogo bolj sitnega nego omotica in konvulzivnost, nekaj tako zoprnega, kakor ga v štirih letih njegovega ravnateljstva še ni zadelo.

„Kdo je tista oseba?“ je vprašal strogo, Rozi se je zdelo osorno in sovražno, kakor bi se hotel maščevati za blamažo in se oborožiti za odpor. Zdaj je bil zopet jastreb.

Roza je molčala.

Ko se je naveličal gledati skozi okno, se je okrenil k rešeni čarobnoživi uganki v naslanjaču in ponovil kakor prej:

„Kdo je tista oseba?“

Roza je še bolj povescila glavo in rekla komaj slišno:

„Gospod Anton Skala.“

Ravnatelj jo je gledal nepremično, kakor da je preslišal njen odgovor. Pod njegovimi pogledi je bilo Rozi, kakor bi ji kdo za-

badal dvoje tankih nožev skozi srce. Dvignila je obraz in njene oči so prosile milosti in usmiljenja. Ravnatelj je začel zopet meriti sobo. Nato se je ustavil tik pred Rozo, da se je nehote nagnila na drugo stran.

„Vi ljubite tega fanta,“ je siknil, „in —?“

„In on ljubi mene.“

„Seveda. Zato je v moji oblasti. Zato je prišel sam pred par meseci in se ponudil — ker vas ljubi.“

„Anton me ljubi,“ je ponovila Roza odločno.

„Dobro. Recimo, da vas ljubi. In —?“

„Nazaj mi ga dajte!“ je kriknila razdraženo in vstala. „Kaj mučite človeka in ščipate z vprašanji kakor z razbeljenimi kleščami. Mislite, da mi je bila pot v vašo sobo lahka in zabavna? Kakor bi ne vedela, da me čaka tu vse huje nego natezalnica. Mislite, da se ne zavedam pomena svojega koraka, da ne vem, kako presojate vi tako početje? O, vi in ljudje porečete, da sem predrzna, pokvarjena, nesramna, da gazim v blato najlepše čednosti mladega dekleta, ponižnost, krotkost in sramežljivost. Verujte mi, da znam ceniti te blaginje bolj nego tista, ki ji ni treba braniti pravic svojega srca pred takimi ljudmi, kakor ste vi. Ko bi vedeli, kaj sem prestala ta dva meseca, kar je odšel, bi imeli nekoliko usmiljenja in se ne bi nečloveško posmehovali moji nesreči. Do danes sem vas vedno cenila in spoštovala kot svojega nekdanjega predstojnika, božjega namestnika in razsodnega moža. Ne silite me, da bi vas morala zanaprej manj spoštovati ali celo prezirati in sovražiti. Ne bom vas rotila ne pri tem, ne pri onem, ne pri vašem poklicu, ne pri vaših najdražjih spominih. Vrnite mi mojo ljubezen, ne rušite mi moje sreče!“ Krčevit jok je zajezil izliv nesrečnega srca. Z ruto si je zakrila obraz in se prepuстила svoji boli.

Ravnatelj je skušal z glasnejšimi in hitrejšimi koraki zaglušiti ihtenje stresajočega se mladega telesa. Tudi z očmi se je ogibal naslanjača, kakor bi se bal, da ga solze, če vidi, kako se iskrijo na Rozinih licih, ne bi preveč ganile. Pomislil je, da je najpoprej semeniški ravnatelj in da se mora boriti v prvi vrsti za čast in blagor svoje hiše. Srčne bolečine zaljubljenih kandidatinj so lahko zelo delikatna reč, a poleg cerkvenih interesov nimajo mesta.

„Ti otroci, ti otroci!“ je vzdihnil zase, ko se mu je posrečilo obvladati položaj. Nato se je zopet vstavil poleg Roze:

„Ne bodite krivični, gospodična. Razumem vašo nesrečo in vem ceniti vašo bol. Tudi vam nisem še ničesar odrekel in se silite

sami brez potrebe v take izbruhe. Apelirali ste name kot razsodnega moža. Poklon vam lahko vrnem: do danes sem vas poznal vedno za pametno dekle in upam, da me tudi danes ne boste razočarali. Pomislite, kam ste prišli in po kaj. Ali se zavedate, da igrate teknico neveste Kristusove, svete katoliške cerkve?"

„Jaz ničesar ne igram.“

„Recimo, da ste tekmica svete katoliške cerkve. Iztrgati hočete nevesti Kristusovi mladeniča, ki se je sam iz lastnega nagiba odločil zanjo, ko je prestopil prag te hiše.“

„Iztrgati ga hočem, ker je moj. Iz lastnega nagiba — ko bi vi poznali nagibe!“

„Na sama namigavanja, veste, gospodična, da jaz ne morem in ne smem zidati. Če se že tako brezobzirno potegujete za pravice svojega srca — kakor jih imenujete, mi boste pač priznali, da sem tudi jaz naravnost dolžan zahtevati od vaš kaj drugega nego solze in ihtenje, da se moram prepričati o upravičenosti vaših želja, preden jim ugodim. Menda vendar ne boste zahtevali, naj vam na samo željo kar pripeljem vašega fanta, naj vam denem roke v njegovo pod pazduho — in adijo!“

„Zakaj se že zopet rogate?“

„Zakaj ste tako občutljivi? Oprostite, če se jaz za toliko prejasno izražam, za kolikor se vi predvumno. Iz mojih besed lahko spoznate, kako naravnost mislim, da vam ne stavim prav nobenih zank in se trudim rešiti najino kočljivo zadevo na najbolj priprost način. Skušajte biti pravični, gospodična. Torej kaj je s tistimi nagibi? Ne maram nikakega denunciranja. Povejte, kakor veste, da boste najbolje služili dobri stvari. Tudi v našem stanu je dosti nevrednežev in jaz ne maram, da bi se po moji krivdi njih število povečalo. Ker vedite, že to, da ste se vi oglasili pri meni s tako zahtevo, budi sum proti gospodu Skali. Nevesta Kristusova je prevzvišena, da bi se trgala z Evinimi hčerami za svoje služabnike. Kdor se ji vda radovoljno in z vsem srcem, tistega rada sprejme. Pri gospodu Skali ni bilo v tej reči do danes nikakega dvoma. Če vi veste, da smo se motili, pomagajte nam do resnice.“

Trudil se je govoriti kar mogoče prisrčno in vnikljivo. Prijazno prigovarjanje je Rožo polagoma toliko vtolažilo, da ni več tako odurno odgovarjala kakor prej.

„Jaz ne premorem toliko in tako učenih besed kakor vi, prečistiti,“ je rekla. „Kaj bi pravila. Glavno sem povedala: jaz in Anton sva si bila dobra in sva si še. Nagibi so pa tisti stari, kakor

navadno: revščina, prigovarjanje domačih, pritisk iz farovža. Obde-
lovali so ga, dokler ni čisto izgubil glave. Ko se je poslavljal, je
skoro jokal: To bo moj pekel, moj pekel za celo življenje.“

„Oprostite, gospodična,“ jo je prekinil. „Čudim se, da vam
oseba, ki nima čisto nič poguma kljubovati razmeram, tako impo-
nira, da tvegate zanjo svojo čast in svojo dobro ime.“

„Kdo pravi, da nima poguma? Da ste videli, kako so delali
z njim! Ključoval je prav do zadnjega. Sklenil se je otresti doma
in v mestu ob kaki mali službici in poučevanju študirati pravo. Pa
so hujskali in rovali proti njemu, da je v kratkem izgubil vsak
dohodek. Nato mu je umrla mati in župnik je štulil tako dolgo
njemu in drugim, da jo je spravila pod rušo edino sinova trma in
zakrknjenost, da se je imel na koncu tudi Anton sam za materinega
morilca. Meni je prikrival svoje gorje in svojo revščino. Nikoli ne
bom pozabila, kako je kar odskočil, ko sem mu nekoč ponudila
par desetakov. Kmalu nato je omagal. Ves potr in obupan je prišel
k meni: „Veš kaj, Roza, grem v semenišče — zadnja pot pred
samokresom ali vrvjo. Saj te s tem še ne izgubim za vedno. Eno
leto, bi te prosil, me čakaj, če me ne bo nazaj, si prosta.“

„Zakaj ne čakate torej eno leto? In kaj mislite sedaj: z njim
zopet obupavati in stradati?“

„Z njim vse, kar mi je namenila usoda. Anton ni za vas, ni
za nevesto Kristusovo.“

„Jaz, gospodična, se ne bi upal trditi o nikomur, za kaj je in
za kaj ni — niti o samem sebi. Ker glejte: tudi mene so prignale
podobne razmere kakor gospoda Skalo v te prostore. Tudi meni je
bilo tedaj, kakor da se poslavljam od življenja in grem svojemu
peklju nasproti. Čudna so pota božja. Ko sem se v teh posvečenih
prostorih ozrl vase in premislil svojo usodo, sem spoznal, da je
moje slovo od življenja bilo pravzaprav pot v življenje. Namesto
pekla sem našel odrešenje, srčni mir in srečo. Še danes si čestitam
in hvalim Boga, da me je privedel v pravi uri na pot spoznanja.“

Roza je poznala take besede. Vedela je, da so lahko resnične,
ali pa tudi ne. Človek, ki jih je govoril, je bil po poklicu dolžan
poskušati vsa sredstva, izigravati v sili tudi samega sebe, da pri-
pomore nevesti Kristusovi do zmage.

„Iz tega naj sklepam,“ je vprašala bridko, „da si tudi Anton
že čestita in hvali Boga za svojo usodo? Ne poznam vaše pre-
teklosti in eno vem trdno: da je priromala tedaj za vami tako močna
in živa ljubezen kakor danes za Antonom, bi nevesta Kristusova

gotovo tudi pri vas ne bila zmagala. Bog ne more samemu sebi tako oporekati, da bi skrunil postavo, ki nam jo je zapisal v srce.“

„Ne imenujte po nemarnem božjega imena. Kako ste zakopani v posvetnost, gospodična! Spomnite se naukov, ki sem vam jih polagal na srce v tistih nežnih letih, ko ste bili bolj dovzetni zanje nego danes. Ponavljam: čudna so pota božja. Zato ne smemo poslušati samo hipnih nagibov svojega mesa. Kdor v mesu seje, bo v mesu žel — prokletstvo namreč. Mar ne veste, da se nebeški oče poslužuje rad tudi zunanjih okoliščin, da privede svoje izvoljence pred svoj oltar? In ravno vaša zgodba se mi zdi tako jasna. Prevdarite dobro, gospodična, in recite odkrito: ali ni vse to, kar ste mi povedali o svoji ljubezni, očiten prst božji, ki vam kaže strogo in neizprosno, kaj je volja božja? Ali vam vse podrobnosti vaše povesti ne pričajo zadosti jasno, da se jih je nebo poslužilo samo zato, da bi privedlo gospoda Skalo tem bolj gotovo k visokemu cilju, ki mu je bil zapisan od vekomaj? Jaz sem prepričan, da je gospod Skala že prišel do tega spoznanja. V vašem današnjem obisku ne vidim jaz nič drugega nego zadnjo skušnjava, ki jo je nebo poslalo svojemu izvoljencu, da preizkusi njegovo neomahljivost, zadnji val posvetnosti, ki buta zaman ob varno obal izvoljencev Gospodovih.“ Njegove besede so bile polne svetega ognja in globokega prepričanja, besede moža, ki ve, da brani sveto stvar. Njegov pogled je vrtal zopet neizprosno v deviško dušo zapuščenega dekleta.

Roza je strahoma opazila, da je njen nasprotnik začel polagoma vihteti vedno hujše in na koncu najhujše orožje, kar ga je premogel. Čutila je, kako sigurno, zmagoslavno padajo udarci, ki jih ni mogoče odbiti. „Zdaj ali nikoli“, jo je prešinilo. Če zdaj podleže, je podlegla za vedno; če zmaga, si reši srečo in življenje. Kar je tičalo v njej vere in obupa, ljubezni in sovraštva, vse se je zgostilo v en sam mogočen curek in s podirajočo, le ženski lastno nasilnostjo, ki ne presoja, a zadene baš zato najbolj v živo, je vdrlo iz nje:

„Vam se zdi, da jaz ne vidim prsta božjega, da se ustavljam volji božji. Jaz pa vem, da vidite vi prst božji le tam, kjer sami hočete. Če je moj obisk samo zadnja izkušnja, vidim jaz v svoji prisotnosti tako glasen klic neba in narave, da se mu Anton mora, mora odzvati. Recite, da sem brezverka, razuzdanka, karkoli vam drago, ali tega mi ne ovržete nikoli: da v tej minuti vedoma zlorabljate svoj poklic, da skušate z darom, ki vam ga je nebo naklonilo nesrečnim dušam v pomoč in tolažbo, zmešati nesrečno

bitje, ki vas prosi, da mu vrnite najdražje, kar ima na svetu. O, jaz vam ne znam tako lepo in učeno razpresti, kakor bi znali vi v mojem položaju, kako hudobno, nizko, ostudno je vaše početje z Bogom in božjo voljo, ko ste v srcu vendar sami trdno prepričani, da se ta neskončno pravični, neskončno dobrotni Bog ne more tako kruto igrati z mladim srcem, da bi vžigal v njem tako mogočen plamen, kakor ga čutim jaz, in obenem zahteval, naj plamen udušim, naj sama oskrunim svoje srce, umorim svojo dušo. In če se vi izdajate za vrednega namestnika tega Boga, če govori iz vas njegov glas, potem sem prepričana, da takega dobrega, pravičnega Boga sploh ni. Kaj me gledate bolestno in sočutno? Vaša bolest je krinka, vaše sočutje laž! Ni ga, razumete, ni ga vašega Boga! Ni ga, ni...“ Spoznanje, da ga res ni, jo je skoziinskozi tako prevzelo, da je njeno telo omahnilo strto in uničeno in se v krčevitem joku zvijalo v naslanjaču.

Dasi je bil prečastiti na vse pripravljen, tako elementarnega izbruha vendar ni pričakoval. Pri zadnjih Rozinih besedah se je nehote ustrašil in obstal kakor okamenel. Šele ko je nesrečnica omahnila, se je zdrzil, kakor bi hotel seči proti njej. Toda roka se je ustavila prej, kakor bi se bal dotekniti se te grešne bogokletnosti, ki se je, kaznovana na mestu, sesedla pred njim v temno-rdeči baršun. „Stoj neomajno ob uri izkušnjave!“ se je oglasilo v njem rezko in strogo. Nič več zadrege ni bilo v njegovem obrazu, nič razburjenosti, njegovò lico je bilo hladnostrogo kakor prej. Dočim se je Roza še zmerom stresala na svojem sedežu, je prečastiti zopet mirno odprl brevir in nadaljeval v polglasnem mrmranju, kjer se je bil ob Rozinem prihodu prekinil. Zdajpazdaj mu je zdrknilo oko prek rdeče obrobline strani k naslanjaču. Dvakrat je že obrnil stran, a iz baršuna se je trgalo še vedno hlipavo stokanje. „Naj se razjoče,“ je pomislil, „da ji odleže. Moj Bog, ti otroci, ti otroci! Saj verjamem, da ji je hudo revici. Se že vtolaži; ni tistih slabotnih, da bi ji znalo resno škoditi.“ In zopet je obrnil stran.

Roza se je okrenila proti njemu :

„Zaman stikaš v svojem papirju — ni ga, ni! Komedijant!“

Iz njenih oči je sršelo zbadljivo in izzivajoče. Prečastiti se ni ganil in je mrmral naprej. V onemoglem gnevu se je vrgla zopet v naslanjač in se premetavala v njem, da je škripal parket pod njo.

Mrmranje nad brevirjem je postalo za spoznanje glasneje. „Se unese, se unese,“ se je tolažil prečastiti natihem. Toda trebalo je

dalj, nego je pričakoval, da je izmučenost ukrotila mlado telo. Tedaj je prečastiti zaprl knjigo in se približal Rozi:

„Mislil sem, gospodična, da se da z vami spregovoriti par besed, a vi tirate vso reč predaleč.“

Odgovorilo mu je pridržano stokanje. Prestopil se je od kota do kota in začel znova:

„Ker nimam vzroka dvomiti nad odkritostjo vaše boli, bi vas prosil, da si ne jemljite stvari tako hudo k srcu.“

Iz nalanjača zopet samo stokanje.

„Obvestil bom o vsem gospoda Skalo in potem — se bo videlo.“

Kakor bi jo prešinila čudežna moč, se je Roza pri teh besedah nenadoma vzravnala, hitela brisati z levico objokane oči in popravljat z desnico pošepljeni klobuk.

„Gospod ravnatelj,“ je zaječala tiho in proseče. „Eno prošnjo imam še do vas, edino in zadnjo: pokličite sem gospoda Skalo.“

„Obžalujem, gospodična. Gospod Skala ima danes popoldne opraviti v stolnici.“

„Kdaj se vrne?“

„Tega še sam ne vem; morebiti že v eni uri, morebiti šele proti večeru.“

„Počakam ga. Ne, se vrnem zvečer. Kdaj bo gotovo doma?“

„Saj ste slišali, da ne vem. Sicer pa — kaj je tega treba, gospodična? Kakor hitro se vrne, ga itak pokličem na odgovor radi vašega obiska.“

Roza je prebledela:

„Kaj je tega treba? In po takim vprašanju zahtevate, naj vam verujem, da ga ni doma? Torej me ne pustite k njemu, mi ne dovolite govoriti z njim?“

„Obžalujem, gospodična, gospoda Skale ni doma. A ko bi tudi bil, danes bi vam ne mogel izpolniti vaše želje, ker ste . . . preveč razburjeni.“

„Torej jutri, ko ne bom tako razburjena? je vprašala z mrzlično naglico.

„Gospodična —“

„Nič gospodična!“ je kriknila, ko je videla, da ji zopet odbija prošnjo. „Čemu to kukavno zavijanje. Zakaj ne poveste odkrito, da me ne pustite k njemu ne danes, ne jutri, ne nikoli, ker se bojite, da bi nevesta Kristusova ne podlegla Evini hčeri.“

„Gospodična,“ je povzel mirno, kakor da je preslišal njene besede. „Gospoda Skale ni doma. Ob šestih pa bo gotovo. Vrnite se ob šestih. Gospod Skala bo tu pri meni.“ In ko ga je Roza pogledala začudeno in nezaupno, je ponovil: „Da, ob šestih ga lahko dobite — pod enim pogojem.“

„Imenujte svoje pogoje; da jih je sto, vam vse izpolnim, če so le v človeški moči.“

„Ni treba sto — en sam. Eno samo vprašanje bi vam stavil in vam ne bo treba odgovoriti drugega nego ‚da‘ ali ‚ne‘.“

„Kaj toliko tipate, vprašajte!“

„Vprašanje je morebiti nekoliko indiskretno,“ jo je svaril. „Če dovolite, vam ga stavim, drugače ne. Toda zadeva je tako važna, da moram vedeti precej natančno, kakšne so vaše pravice do gospoda Skale, preden vam dovolim predenj.“

Roza je povsila obraz in molčala.

„Smem vprašati?“

„Da,“ je šepnila komaj slišno.

„Gospodična Zimec, ali je bilo vaše razmerje z gospodom Skalo tako intimno, da se vsled tega čutite mater?“

Roza je živo zardela in nehote še bolj povsila obraz. Prečastiti je čakal in mečkal med prsti konec rdečega traku, ki je visel iz brevirja.

Roza je odkimala.

„No torej!“ se je oddahnil prečastiti z vidno radostjo.

Roza je vstala:

„Torej zvečer ob šestih . . .“

„Ni treba,“ jo je prekinil. „Stvar je v redu.“

„Kaj?“ je zazijala Roza preplašena.

„Stvar je v redu,“ je ponovil. „Z gospodom Skalo ne morete govoriti.“

„Prečastiti, ali saj ste mi pravkar obljubili . . .“

„Pod enim pogojem: ko bi bili vi k mojemu vprašanju prikimali.“

„Pod enim pogojem: da vam sploh odgovorim na vprašanje,“ je hitela napol v joku, napol jezno.

„Kaj bi se prerekala, je odločil prečastiti. „Stvar je v redu.“

„Kukavica, kar vas je!“ se ji je izvilo v prevarani onemoglosti. „Zdaj zavijate. In sploh vaše vprašanje . . . Vidi se, kakšne pojme imate o dekliski časti.“

„Ali vas nisem opozoril, gospodična, da je vprašanje indiskretno?“

„Nesramno je in žaljivo, ne indiskretno!“

„Oprostite, gospodična, da smo prisiljeni računati tudi v takih slučajih z realnim svetom. Vsi niso tako poštene in tako nedolžni kakor vi — žalibog.“

„Da, žalibog, da sem tako poštena,“ je zaihtela obupno in zopet zakopala obraz v temnordeči baršun, ko je videla, da ji zadnja bilka, za katero se je še držala, polzi izmed prstov, in da jo ima ta ^šurovež za vrtoglavo, neizkušeno punčaro.

„Zahvalite Boga,“ jo je potrepal prečastiti dobrovoljno po ramenu.

„Pustite me!“ se je osuknila. Ob njegovem dotiku se ji je nekam zavrtelo pred očmi. Zdelo se ji je, da stoji visoko na ozkem tramu, krog nje in pod njo ognjeno morje, plamen ji liže že tik do stopala, tram ji poka pod nogo — obupen skok, v pogubo ali življenje, drugega izhoda ni.

„O, niste me prevarali! Da, zdaj lahko prikimam k vašemu vprašanju. Računajte z realnim svetom: moje razmerje z gospodom Skalo je bilo tako intimno, da se čutim mater!“ Gledala ga je zmagoslavno in izzivajoče.

„Prepozno,“ je odkimal prečastiti hladno in skoro porogljivo.

„Ko bi se bili čutili pred nekaj sekundami . . .“

„Prej sem lagala,“ je prosila, „iz sramežljivosti, zdaj govorim resnico.“

„Da bi vam danes dovolil govoriti z gospodom Skalo, je izključeno,“ je odkimal prečastiti odločno. „Ali ste prej lagali, ali lažete zdaj. Jaz vam ne vidim v dušo. Prejšnja tiha izpoved je bila bolj prepričevalna nego ta hrupna. Potolažite se za danes in potrpite, da se stvar kako drugače razjasni. Potem bomo videli. — Že štiri? — Oprostite, gospodična, mene čakajo opravki. Bodite prepričani, da bom skušal biti v vaši zadevi kar se da pravičen. Oglasite se čez nekaj dni in — molite, gospodična, molite!“

Hitel je iskat klobuk in suknjo. Nato je prinesel iz stranske sobe par svetlih čevljev in gledal po sobi, kakor bi iskal, kje bi se preobul.

Roza je videla, da jo peha iz sobe. V poraženi užaljenosti je spoznala, da je vse zaman izigrala, celo svojo čast. Obrisala si je v naglici objokane oči, si popravila klobuk in obleko in odšla tiho, brez besede. Prečastiti je stopil za njo in ji še pri vratih priporočal:

„Molite, gospodična, molite in zaupajte v Boga!“

Ko je ostal sam, je suknjo in klobuk zopet obesil ter odnesel čevlje v stransko sobo. Sklonil se je skozi okno na ulico in videl Rozo že precej daleč na cesti proti novemu mostu. Stopala je ne- navadno hitro in čez malo utonila v temni kostanjevi aleji.

„Ti otroci, ti otroci!“

Zunaj na hodniku je poklical postrežnico ter ji naročil, naj pošlje gospoda Skalo k njemu. Nato se je zatopil s polglasnim mrmranjem v zlatoobrezani brevir. Ko je prišel gospod Skala, je za trenotek dvignil glavo in rekel:

„Jutri zjutraj vam ni treba v malo semenišče nadzirat, naj vas nadomestuje gospod Škrbina, vi pa pridite po zajtrku k meni — imava se pomeniti o važnih rečeh.“

Gospod Skala se je poklonil in odšel. —

Drugo jutro po maši je ravnatelj čakal v svoji sobi. Postrežnica mu je prinesla, kakor vsako jutro, kavo in časopis. Med zajtrkom je ravnatelj kakor navadno preletel naslove z očmi. Danes se je zdrznil ob drobni notici na tretji strani: „Utopljenka — Včeraj zvečer so potegnili iz vode . . . spoznali v njej Rožico Zimec . . . nesrečna ljubezen . . . drugi pravijo, strah pred izpiti.“

Zunaj se je začulo trkanje.

„Naprej!“ je rekel ravnatelj mehanično.

Vstopil je gospod Skala.

„Ah da, vi ste,“ je menil ravnatelj bolj zase nego prišlecu, porinil časopis izpred sebe in pomočil pol roglja v kavo.

„Naročili ste mi snoči, naj pridem.“

„Vem, vem. Sicer pa — najina zadeva ni tako nujna . . . Pojdite vendar sami nadzirat, pomeniva se drugikrat.“

„Kakor ukažete, gospod ravnatelj.“

Ravnatelj je dvignil čašo k ustom in izpil do dna.

„Ti otroci, ti otroci!“ je zmajal z glavo, ko so se vrata za Skalo zaprla.

Postrežnica je odnesla posodo. Prečastiti je pokleknil na pod- nožnik pod razpelom in šepetal polglasno h Križanemu:

„Za njeno mlado dušo: Oče naš, kateri si v nebesih . . .“
Rogany je to Dubovskemu poklon. - Sicer so pa na na Kranjskem že daleč čase pojavili to taki sem ravnatelj. T. j. kar se nphovga nastopa pite v n. br. Zlatonsti je bil to. Meny verem, ker j. je segel do kože . . . at: 11/.

Danes to je danes ni bilo - Janes ne h

L. Pintar:

O krajnih imenih.

XIV.

Razlika mika, večkratnega ponavljanja brez prememb se pa človek naposled naveliča. In vendar sem prisiljen še enkrat vzeti v pretres vprašanje o vrivanju ali epentezi l^a med b, p, v, m in sledečim jotom.

Že v Carnioli (n. v. I, 76) sem jasno razložil, da je Trnovlje = Trnovljane (Dornacher, Bewohner von Dornstätten), a ne morda Trnovje ali Trnje (das Dornach), češ da v slovenščini kolektivna imena tvorjena s sufiksom -ije (v singularu) za b, p, v, m ne vrivajo l^a, pač pa naseljeniška imena napravljena s sufiksom -jan (v pluralu). Pa že dve leti prej je bilo v Izvestjih muzejskega društva (XVIII, 70) isto povedano, da sufiks -ije v slovenščini ne dopušča jotovanih spojin n. pr. hraščje, siče, cveče (namesto hrastje, sitje, cvetje), tudi ne doblje, šiblje, vrblje (namesto dobjje, šibje, vrbje). In v Ljubljanskem Zvonu (XXX, 238) je bilo zopet o tem govorjenja, da pred kolektivnim sufiksom -ije slovenščina v singularnih imenih ne pozna iz jotovanja nastalih glasoslovnih izprememb, da je torej po naše: grobje, Posavje, Podravje, ne pa: groblje, Posavlje, Podravlje, da so torej Savlje in Podravlje (iz Savljane, Podravljane) stanovniška množinska imena i. t. d. In ko sem zadnjič (Ljublj. Zvon XXXIII, 369) odklanjal zgrešeno razlago krajnega imena Vodole, češ da to ne more biti vodovlje (das Gewässer), kakor nekateri trde, ter sem sklicevaje se na navedena mesta že četrtič naglašal, da slovenski kolektivniki na -ije ne dovoljujejo vrivanja epentetičnega l^a, da kolektivnik vodovlje namesto vodovje v slovenščini ni vreden niti piškavega oreha, — tedaj pa glejte čudo golemo, kaj je sledilo? Oglasili so se možje, ki se baje tudi zanimljejo za jezikoslovna vprašanja, pa so mi prav resno zatrdili, da med v in j tudi slovenščina vrivlje epentetični l n. pr. devljem, ulovljen, pozdravljenje, pa tudi v krajnih imenih da je najti tako epentezo l^a n. pr. Borovlje na Koroškem in Žablje na Goriškem.

Ná! zdaj pa imaš. — — Ta je pa res lepa! Zelo naivno sodbo moram to imenovati, če gospoda mislijo, da mi epenteza l^a v zgleidih, kakor so: devljem, ulovljen, pozdravljenje sploh še ni bila znana — ali pa, da jo vedoma hočem utajiti. Huđ poper je sicer to, toda

ogorčenja zaradi tega ne bom kazal. — Vendar si ne morem kaj, da ne bi z nekoliko bridkostjo potožil, češ kako nehvaležen in malouspešen posel da je pri nas slovničarjenje in poučevanje, če niti tisti, ki se baje za stvar zanimljejo, ne vedo — ali morda n-če jo razumeti, kaj kedo uči in trdi. — Ali sem jaz kedaj kje tajil in odklanjal epentezo l^a sploh? Mislim, da se nisem nikoli nikjer tako izpozabil. Jaz sem samo naglašal, da je bil kolektivni sufiks prvotno „-ije“, ne pa prosti „-je“ — dalje sem povdarjal, da ta -ije v staroslovenščini, kar je popolnoma naravno in pravilno, ne dopušča epentetičnega l^a, in še enkrat povdarjam, da novoslovenščina glede te točke stoji še popolnoma na stališču staroslovenščine, dasiravno se dandanes, kakor je Šuman v svoji slovnici (str. 226) pravilno pripomnil, navadno govori in piše ta -ije skrčeno v prosti -je, n. pr. snopje namesto snopije. Srbohrvaščina je pa res stopila v tem vprašanju en korak dalje in je stari „ije nadomestivši s skrčenim „-je“ začela tudi v teh primerih med b, p, v, m in sledečim jotom vrivati oni epentetični l, kakor ga vrivamo sicer pred prostim prvotnim jotom. Ali je ta pojav izšel iz mase prostega naroda ter zašel v pismeni jezik, ali so ga pa pismouki (die Schriftgelehrten, die überall viel zum Nachteil der sprachlichen Originalität beizutragen vermögen) in sveznali nadriknjige po svoji površni slovničarski logiki prosto izmislili ter ga zanesli v knjigo in po knjigi med narod, tega ne vem točno povedati, ker vprašanja nisem na drobno proučil. Maretič pravi (81 a, str. 84), da se je negdašnje grobje zdravje i. t. d. izgubivši poluglas izgovaralo (po svjedočanstvu starijih knjiga) grobje, zdravje i. t. d. sve do XVIII. vijeka. Po tem bi se dalo sumiti, da je ta epenteza l^a morda vendar le iznajdba pismoukov. Pa bodi si temu tako ali tako, faktum je, da smatra sedanja srbohrvaščina ta skrčeni -je (ie iz -ije) prav tako, kakor navadni nebnik j ter da potemtakem piše: roblje (die Sklaven), rublje (die Wäsche), koplje (die Lanze), šiblje (Rutengesträuch), puplje (die Knospen), štavlje (Sauerampfer), bezumlje (Unvernunft), snoplje (die Garben), grablje (Weißbuchenwald), dublje (Eichenwald), cveće (Blüten), lišće (Laub), cvrće (jajca na maslu ocvrta), piće (Getränk) i. t. d. Slovenščina pa kaže v vseh teh primerih še sled starega -ije, torej: robje, kopje, šibje, popje, ščavje, brezumje, snopje, gabrje, dobjje, cvetje, listje, cvrtje, pitje i. t. d. Pa tudi v srbohrvatskih slovnikih še naletiš na opombe, kakor n. pr.: „dubje stariji oblik mesto dublje“ ali „grobje starije obličje mjesto groblje“ (Broz, 347) ali „lišće po istočnih krajih Srbije lisje“ — i. t. d.

Da -ije v slovenščini ne dopušča epenteze ^la, vidimo tudi pri množinskih imenovalnikih po ljevski šklanjatvi napravljениh n. pr. goblje, popje, škofje, židovje, židje, ljudje, bratje i. t. d. — Toda staroslovenska *bratun* je v srbohrvaščini braća, ker se je prvotni nenaglašeni i brez sledu izgubil, kar je napravilo vtis, češ, kakor da je bilo že prvotno brat+ja, ne pa brat+ija — (primeri s sufiksom -ja napravljene samostalnike gneča, piča, rašča) — nasprotno pa Hrvatiija (Kroatienland) z naglašnim i. — Isti pojav opazujemo pri pridevnih, napravljениh s sufiksom -ij, ki ga zdaj pišemo z -ji, n. pr. babji, ribji, žabji, škofji, divji, kravji i. t. d., ne pa morda riblji, žablji, divlji, kravlji i. t. d., kakor v srbohrvaščini. Drugače pa stvar stoji pri pridevnih, napravljениh s prostim sufiksom -j, ki zahteva za b, p, v, m pravilno epentezo ^la, n. pr. Škofljica ali škoflja vas (*Bischofs-dorf), Kaplja vas pri Tržišču v Mokronoškem okraju in Kaplja vas v Kamniškem okraju (*Jakobs-dorf), Pristavlja vas pri Šentvidu na Dolenjskem (*Meiersdorf). Primeriti je še Regerča (Regert-ja) vas, Ruperč (Rupert-j) vrh, Andreče (Andret-je), Purkarče (Burghart-je), Pirenče (Pirent-je), Valpča vas (Ammannsdorf) pri Semiču in druga pri Dobrničah (iz Valpt-ja, od valpot, Amtmann, t. j. graščinski nadzornik tlačanov) i. t. d. — Oba ta dva sufiksa izrazujeta pripadnost (Zugehörigkeit) in Miklosich pravi o njih: Die Scheidung zwischen den Bildungen durch -ijъ von den durch -jъ ist schwierig, vendar se ta ločitev po nekaterih kriterijih dá približno izvesti, morda je eden bolj splošno (pluralno) svojilen, a drugi bolj individualno (singularno) posesiven — ali z drugimi besedami: eden menda ugaja za tvoritev pripadnostnih pridevnikov iz splošnih apelativnih imen, a drugi je prikladnejši za izvajanje pripadnost izrazujočih pridevnikov od izoliranih ali lastnih imen; — vendar bi bilo treba stvar še natančneje preiskati, predno bi bilo mogoče postaviti točno pravilo. Pridevniki iz lastnih imen uporabljajo -jъ n. pr. Prokoplje, Jakovlje, Ivanje, Miholje, Tripunj dan (festum sancti, Procopii, Jacobi, Joannis, Michaëlis, Triphonis), Ivanje selo, Martinj vrh, Pavlja vas i. t. d. V izrazih „Prokoplje, Jakovlje“ imamo posubstantivljene posesivne pridevnike (namr. Prokoplje slavljenje, Festfeier des hl. Procopius) i. t. d. Ti pridevniki so pa, kakor smo rekli, napravljени s sufiksom -jъ, a ne s priponko -ijъ. — Če se torej kdo nasprotujoč moji trditvi, da slovenščina ne more imeti singularnega, kolektivnega imena vodovlje (Gewässer), sklicuje na krajna imena Dobravlje, Dutovlje, Vrhovlje i. t. d., ki so — menda se ne motim — vseskozi množinska imena, tedaj je

s tem le pokazal, da ne zna razločevati med prvotnim -ij (skrčeno -j) in med prvotnim -j, da mu ni znana prvotna naraznost obojih sufiksov, namreč med -ije in -jan. Borovlje na Koroškem, nemški Ferlach, s to svojo končnico jasno kaže, da je ta oblika slovenski množinski mestnik stanovniškega imena Borovljane, namreč Borovljah (iz Borovljanah) — in da je ni zamenjati s kolektivnim samostalnikom na -ije, namreč borovje (der Föhrenwald, das Forchach) = borje (pinetum). — Časopis (X, 40) zadovoljno modruje, da bi bila moja digresija o nedopustnosti oblike vodovlje (Lj. Zv. XXXIII, 369) prav lahko izostala. Lahko, zakaj pa ne. Jaz za svojo osebo nisem imel potrebe, da bi to, kar sem bil že trikrat povedal, še četrtič ponovil. Toda z ozirom na konkretni primer, namreč z ozirom na razlago „vodole = vodovlje (Gewässer)“ se mi je zdelo potrebno, da pravilno slovničarsko stališče povdarim — še enkrat! Pa recimo, da bi bila dotična moja opomba še tako odveč, — tega se v polni meri zavedam, da je v Časopisu opomba o moji opombi trikrat odveč, ker mi je prav po nepotrebem vsilila nehvaležno nalogo, da moram že petič isto ponavljati. Ko bi si bili gospoda enkrat zapomnili razloček med Podravlje (Föderlach), to so nastanjenci ob Dravi (Podravljane, die Anwohner an der Drau) pa med Podravije (das Gebiet längs der Drau), morda bi mi bili potem vendar prizanesli z opravičevanjem izmišljenega izraza „vodovlje“. — V mlinu se dvakrat pove, pravijo — jaz sem moral v knjigi petkrat — in zdaj mislim, da utegne biti dovolj, da se tudi nasprotnikom posveti, da je prazna trditev „Tudi med b in -ije se vrine včasih „l“ n. pr. Žablje na Goriškem“, — kajti Žablje so množinsko ime — menda Žabljane? — primeri Velike žablje in Male žablje v občini Sv. križ (okraj Ajdovščina). Pa recimo, da je tu „žablji“ pridevnik napravljen s sufiksom -ij namesto slovenščini navadnega „žabji“, da so torej Žablje = žablje muže ali žabje luže — in vendar bi še en sam primer ne bil odločilne veljave za naše vprašanje, kajti povsod je običaj, da večina primerov tvori pravilo, a manjšina izjemo, o kateri navadno pravijo: „exceptio firmat regulam“. Množinsko ime „Žablje“ torej ni dokaz za upravičenost epenteze l^a v edninskem izrazu „vodovje“. Duhoviti opazki „če se vas imenuje Vodovje ali Vrbje, še ne sledi, da bi morala biti vas na vodi ali da bi morale hiše stati na vrbah“ — tej duhoviti opazki pa tudi jaz lahko pritegnem in rad priznam, da se dá na vrbo obesiti kvečemu mala kletka za kaline, toda stavb na vodi, če tudi nisem bil ne v Benetkah, ne v Amsterdamu, mi ne kaže tajiti. —

Vrbje ali hrastje je izprva brezdvomno z vrbami ali s hrasti poraščen kraj; — naselbina se pa lahko ustanovi ali prav na mestu ali vsaj v bližini, če hoče prevzeti ime, bodisi da se potem drevje tudi ali deloma ali popolnoma iztrebi. Če je naselbina enkrat ime prevzela, ga obdrži, če se tudi prvotni pogoji za to ime izgube. Če pa vrbje ali hrastje brez naselbine iztrebiš, da nastane gola ravan, gola dolina, ali da se s čim drugim zaraste, pa utegne biti že bolj dvomljivo, da se ime obdrži. Če se ime enkrat prime naselbine, tedaj je združeno z njo, in pri imenu nihče več ne misli na vrbje ali hrastje, ki je prvotno na tistem mestu rastlo; pa bodi naselbina ali večja ali manjša, če se je ime prijelo, je ona nositeljica imena, ki je nastalo še ob nenaseljenosti pokrajine. Pa vrbje in hrastje je, dokler ga človeška roka in sekira ne iztrebita, vendar nekaj stalnega in karakterističnega za tisto pokrajino, kar je pa karakteristično, je tudi prikladno za krajnoimenstvo. Toda pomislimo vodovje, ob deževju in nalivih prekipeva, ob suši gineva in usiha; kar je pa nestalno in izpremenljivo, ni več dovolj karakteristično, pa zato tudi ne dovolj prikladno za krajnoimenstvo. — Sušica mi je razumljiva, dasiravno ob nalivih in plohah tudi v preobilno vodovje naraste. Kadar je po zimi cela dežela pod globokim snegom, bi bil lahko vsak hrib snežnik. — Karakterističnost ima torej več ali manj odločilno veljavo v krajnoimenstvu. V tem pogledu pa razumem vodovje in močvirje le kot nasprotje od suhovja, kamenja in peskovja. — Naj torej obračam izraz „vodovje“, kakor že hočem, meni se z vseh strani upira, da bi ga uvrstil med krajna imena. Če so gospoda že tako potrpežljivi in postrežljivi, da pusté veljati Vó-dole za ozke gorske doline in da resničnost te razlage priznajo, naj še malo prijenjajo in priznajo, da razlaga z vodovje ali celo vodovlje nikakor ne velja. Če je eno, skoraj ne more biti drugo. —

Aut — aut!

Končno še eno opombo: Če bi se morda kdo zopet hotel spotikati nad nepotrebnostjo tudi tega sestavka, bodi mu povedano, da mlin melje, kar se mu naspe.

Ferdo Kozak:

Sestri.

7.

Martin je ležal v travi vrh hriba in strmel v nebo. Pustil je doma vse delo; naenkrat ga je zgrabilo in ga pognalo od doma. Slutnja še hujše prevare mu je jela razjedati dušo. Vsakdanji Danielovi poseti so ga vznemirjali in končno je slutnja rodila strah in boleost. Včasih ga je omamil strah in malodušnost in v takih trenutkih je hotel poklekniti pred Reziko.

„Rezika, ti dobra Rezika, poglej vendar vsaj enkrat tudi mene in mojo ljubezen! Zakaj si ravno tujec tako hitro osvoji tvojo dušo! Zate sem delal, zate trpel, a ti se igraš z menoj in me ne vidiš, kako drse noči prek mojih oči, prečute v negotovosti, bojazni in trepetu!“

Tako bi ji govoril, vroče in strastno, da bi se sklonila k njemu in spoznala njegovo dušo. A Martin ni pokleknil in ni prosil. Bežal je v samoto pred samim seboj, gozd in polje sta prisluškovala tožbam prevarane duše.

Daniel je prišel.

„Kje imaš pa Martina, Rezika?“

„Ne vem, kam je šel. Bil je na polju, naenkrat je prišel domov, vrgel motiko v vežo in šel. Sama ne vem, kaj mu je zopet.“

„Leta ga tarejo, leta. V štirideseto leze, če se ne motim.“

„To še ni nobena starost.“

„Pa vendar! Veš, Rezika, v teh letih postaja mož siten.“

Rezika se je zasmejala. Šla sta za hišo in sedla v travo.

„Da, da Rezika! Leta gredo in nihče ne ve, kako in kam. Tako odcvete mladost, da ti ne ostane niti sanja o njej, samo včasih se spomniš: bilo je. Življenje je žalostna cesta, človek je žalosten romar. Gre in se poti pod težo svojega bremena, pa sam ne ve, zakaj. Kako vse drugače pa je, če stopiš iz te dolgočasne procesije in zaviješ v obcestno krčmo. Naj gredo drugi dalje, kamor hočejo, ali ne?“

„Prav res, da te ne razumem popolnoma.“

„Kaj bi me ne! Meni se zdi, da je mladost takrat kaj vredna, če ima človek spomin od nje. Živeti je treba, Rezika, tako divje živeti, da v veselju in razposajenosti pozabiš trpljenje in ne veš, kdaj te odnese smrt. Mladost hoče ljubezni, velike, mogočne ljubezni.“

Rezika je zardela. Čutila je v duši njegove besede kakor kaplje žerjavice in vsa slaba se je samo smehljala. Daniel pa je prisedel bliže k njej. Pogledal ji je ostro v oči in ji položil roko krog pasu.

„Kaj ne, Rezika?“

Stresla se je. Prijela je njegovo roko in jo s silo odtrgala od sebe.

„Ne tako, to se ne spodobi!“

„Toda kaj govoriš! Spodobi! Ljubezen ne vpraša kako, ona veleva . . .“

Govoril je pritajeno, hripavo. Nagnil se je počasi prav k njej in jo prijel za roko. Rezika mu jo je hotela izviti, a držal je trdno kakor v kleščah.

„Pusti me!“

„Ne bodi vendar taka!“

„Tega ne smem.“

„Kdo ti brani! Svobodna si in nihče ne more zahtevati od tebe, da ljubiš sitnega, čemernega moža. Pojdi z menoj in popeljem te v veliko življenje, tja v tista šumna mesta, kjer ni znancev in ne obrekovalcev, kjer preveva vse ljudi en sam plamen: živeti, ah do koncev konca izpiti penečo kupo sladkosti!“

Počasi je objel njeno kipeče telo. Sprva se je upirala, naenkrat jo je prešinil tajen plamen. Sklonila je glavo nazaj in Daniel jo je z divjo strastjo prižel k sebi. Zastala ji je sapa, mrz se ji je razlil po udih. Takih poljubov še ni pila z moških ust!

„Kaj poreče Martin!“

„Saj ne ve ničesar!“

„Če pa izve?“

„Nič se ne boj!“

„Zdi se mi, da mu niso všeč tvoji pogosti poseti. Bolje bi bilo, da ne prideš tako pogosto.“

„Že uredim, da bo prav.“

In Daniel je res uredil tako, da ni mogel Martin ničesar sumiti. Dobil je staro žensko, ki je imela zunaj vasi staro bajto. Poznali so jo vsi kot zdravnico; kuhala je različne rože in zdravila vso vas. Kadar je Martin vprašal ženo, kam gre, se je glasil odgovor:

„K Birtičevki. Zadnje dni me neprestano boli glava.“

V resnici jo je pa čakal pri Birtičevki Daniel in nemoteno sta uživala grešno ljubezen, dočim je Martin osamljen taval pred hišo sem in tja. Včasih je že hotel iti pogledat za ženo, a vedno se je premislil. Lahko bi se vsa vas norčevala iz njega, češ, glej ga, kako pazi na ženo.

Ob nedeljah je prihajala Tinka. Hitro je zapazila novo izpremembo; v Martinovih očeh je razbrala težko slutnjo. Tupatam je vprašala Reziko po ovinkih, kaj je z Danielom, a sestra se je previdno ognila vsem odgovorom. Martin je molčal in se v resnici že napol pripravljaj na novo razočaranje.

Zakaj si tako žalosten, Martin?"

„Saj nisem! To se ti le zdi, Tinka.“

„O jaz pa vem, da ni pri nas vse tako, kakor bi moralo biti. Povej mi vendar, kaj te boli.“

„Pusti te stvari! Bolje je zate, da jih nikdar ne spoznaš. Pusti tistim križ, ki jim je namenjen.“

In razšla sta se bolj tuje kakor kdaj poprej.

8.

Zameglile so se daljine, v sivih pajčolanih zastrto je sanjalo solnce čez dan. Tako pomalem je mežikalo; žarki so razpršeni kakor zlat prah rosili na zemljo. Zameglile so se gore in hribi, gozdovi so se topili v pestrih barvah kakor šareno valovje. Porumeneli so travniki, siv šal je valoval nad polji. Dozorela so žita in sadje, obenem je dozorela Rezikina ljubezen.

„Glej, Rezika, to ni kraj zate! Pojdi z menoj prek morja in pozabi na domačo vas! Tedaj šele uzreš veličino in zanos velikih mest, ritem mogočnega življenja in spoznaš razkošje mladosti. Tam postaneš moja žena po postavi, nihče te ne vpraša, odkod si in kaj hočeš. Ljubiti te hočem, delati zate in vsa sreča je z nama.“

Tako je govoril Daniel in njegove besede so bile kakor olje na ogenj njene duše. Nič več ni mislila na sramotno vrnitev s prvega bega, nič več se ni ozirala na Martina.

„Ej, kaj,“ je dejal Daniel, „saj on te ne ljubi resno. Ko si šla, je prodal posestva in je živel kakor prej, malo je misli na te.“

Rezika mu je verjela, ker se je ta misel strinjala z njenimi načrti.

Bilo je poldne, ko je Martin odšel v hrib po drva. Počasi je napregel; jesenska ubranost si je osvojila njegovo dušo. Žalosten je bil in potr. Pogledoval je Reziko, ki je pospravljala v kuhinji, pregledal je vso bajto, pa se ni mogel ločiti.

„Čas je, Martin, da greš.“

„Seveda, saj sem takoj gotov.“

„Kdaj se vrneš?“

„Proti večeru.“

Konj je potegnil, Martin je sklonil glavo. Rezika je stala na pragu in se smehljala tako čudno . . .

Komaj so izveneli odmevi voza, je stopil Daniel izza ovinka. Rezika je odhitela v izbo, povezala culo in pritekla na dvorišče.

„Ali si pripravljena?“

„Sem.“

„Dobro bi bilo, da pustiš Martinu kakšno pismo.“

„Na mizi sem mu pustila list. Napisala sem, samo da grem, ker ne morem drugače.“

Daniel jo je prijel za roko, in kakor dva tatova sta odšla z dvorišča . . .

Dom je ostal pust, osamljen. Na stežaj odprta vrata so režala kakor velika usta v gosteči se mrak. V pesku so se kopale kokoši, v hlevu je mukala krava. Nekaj tesnega, neprijetnega je ležalo v zraku nad hišo.

Komaj prosojen mrak je že spuščal svoja mehka krila nad dolino, ko se je Martin vrnil. Poklical je Reziko. Ko se mu ni nihče odzval, je postavil konja v hlev in s trdimi koraki odšel v hišo. Sredi izbe je globoko zasopel. V trenutku mu je bilo jasno, kaj se je zgodilo. Prižgal je luč, prebral listič in ga bolešno smehljaje raztrgal. Nato je sedel na stol in solza mu je zdrknila prek lic. Počasi jo je utrl z udelano dlanjo in vzbočil prsi. Dušila ga je žalost, mu stiskala grlo in ga davila. Vedel je, da se zgodi tako, zato se ni čudil, samo bolelo ga je.

„O bog, odpusti ji, saj ni vedela, kaj je storila!“

Te besede so tiho kanile iz njegovih ust. Zastrmel se je v tla in pozno v noč se je šele zavedel.

„Naj ji bo odpuščeno, a meni je zdaj dovolj. Tudi to gospodarstvo zahteva redu in tega ohranim, pa naj se zgodi, kar hoče!“

Pa kaj je hotel drugega storiti! Jokati in žalovati kakor nedoleten fante, ki se mu zdi, da ga je nezvestoba pahnila v pekel?

Zgodaj zjutraj je odšel v prelaz k Brtaju. Sklonjen in postaran je sedel na klop h gospodarju.

„Kaj te je privedlo, Martin?“

„Eh, slabo je. K tebi hodim le svoj križev pot . . . Ona je zopet šla.“

„Kdo?“

„Rezika!“

Brtaj se je odmaknil, oči so se mu razširile. Počasi je vzel pipo iz ust in uprl roke na kolena.

„To je pa vendar preveč!“

„Tudi meni se tako zdi, pa ne morem nič pomagati. Ona je pač taka, da ji ni pri meni obstanka. Morda bo zdaj bolj srečna.“

„S kom pa je zdaj . . .?“

„S kom drugim kakor z Danielom.“

Oče Brtaj je sklonil glavo in zopet pogledoval Martina. Oštel bi jo, makar nabil, da bi jo minile vse muhe. Vsak je še klel nepoštenu ženo, Martin je ne kolne. Čuden svet! A Martin se je branil jeze in sovraštva, poznalo se mu je, kadar je govoril o njej, da jo še ljubi.

„Kaj pa zdaj?“

„To si me že prvič vprašal. Kako pričnem zdaj živeti, mi je jasno. Ker potrebujem žensko, da uredi za vsak dan, kakor je treba, sem prišel k tebi. Dovolj, da se Tinka preseli k meni in mi vodi gospodinjstvo. Drugače ne morem nikamor.“

Brtaj je za hip pomislil, potem mu je podal roko.

„Čakaj, grem k Tinki, da se pogovoriva.“

Kmalu se je povrnil s hčerjo.

„Torej, Martin, naj bo! Tinka je pripravljena prevzeti gospodinjstvo.“

„Dobro! Hvala!“ —

In zvečer sta že sedela pri mizi, tiha, oba v zadregi. Noben ni mogel pričeti pogovora, samo tuptatam sta se spogledala, globoko in mirno, kakor da se poznata do dna duše.

„Glej, tako je torej prišlo.“

„Uboga sestra! Vsak ji zmeša glavo, za vsakim je pripravljena iti. Bogve, kaj jo tako žene.“

„Da, da, kaj jo tako žene? Ta Daniel mi že takoj v začetku ni ugajal. Vedno se mi je zdel, kadar sem ga poslušal, kakor da sanja. Vse je govoril kakor v sanjah in je preslepil Reziko.“

„Ali veš, kam sta šla?“

„Zdi se mi, da daleč.“

„Zelo daleč?“

„Ej, čez morje.“

„Čez morje!“

In sklonila sta glave, v obeh se jima je razpredla mehka sanjavost. Tja daleč čez morje, v neznane daljave in bogve, če se še vrnete kdaj.

Tako tiho je bilo v izbi, tako tesno! Črne sence so se plazile po stenah, zunaj so vršali gozdovi.

9.

Tinka se je kmalu privadila novega doma. Ko je drugo jutro pričela z delom, se je Martin nehote nasmehnil. Saj je imel novo, mlado gospodinjo v hiši! In kakor je bilo prvi dan, tako je ostalo. Tinka je delala in pomagala spraviti poljske pridelke domov. Z veseljem je hodila na njivo, z veseljem je urejevala hišo. Martin je bil prve mesece kakor preroben, kakor bi pozabil na Reziko in na preteklo žalost. Nič več ni zamišljen postajal okrog, tudi v gozdu ni več posedal. Bil je vedno blizu doma, kakor bi ga hotel čuvati pred zlobno roko. Tinka je težje skrivala svojo ljubezen; v njegovi bližini je čutila, da sta se zblížala. —

Starka zima je kimala nad spečimi polji. Na ognjišču je gorel velik ogenj. Martin in Tinka sta ravnokar povečerjala. On je sedel v kotu pri ognjišču, Tinka je pospravljala. Martin je ogledoval njeno šibko, a polno postavo, njene kretnje, pozorno je motril tisti obledeli obrazek in sladko čustvo ga je prevzelo.

„Tinka, nekaj bi te vprašal, ako ne boš huda.“

„No, le radovedna sem.“

„Pa ne vem, če smem... Veš takrat, ko je bila še Rezika doma, še predno je prvič ušla s Titom, takrat mi je pravila nekaj o tebi.“

Tinka ga je pogledala in zbala se ga je kakor obsodbe. Martin je stopil k njej.

„Pravila je, da me imaš rada, Tinka. Ali je bilo res?“

Nemo je pritrčila.

„Zdaj si gotovo že davno pozabila na tisto, kaj ne?“ je dejal Martin in glas se mu je tresel. Prijel jo je za roko.

„Ne,“ je dahnila komaj slišno in val rdečice ji je zalil obraz do vratu.

Počasi jo je pritegnil bliže k sebi.

„Torej me imaš še rada?“

Ni odgovorila, le roko mu je stisnila, kakor bi ga prosila, naj je ne muči tako dolgo.

Martin jo je razumel. Spoznal je njeno ljubezen in bilo mu je toplo v duši. Saj še ni čisto sam, saj je še ena duša, ki živi zanj. Zavest, da je tudi zaradi njega nekdo trpel na svetu, ga je omamila popolnoma. Privil jo je k sebi. Tinki se je zdelo, da sanja.

V prisrčnem kramljanju staj sedela drug poleg drugega pri ognjišču, kakor dva mlada zaljubljenca sta govorila o preteklosti.

„Kako je bila Rezika srečna, da je smela biti tvoja žena! Nisem ji zavidala te sreče, a ko te je pustila, tedaj sem ji zamerila.“

Martin je poslušal in bilo mu je tako prijetno, da sam ni vedel, kaj bi govoril. Spomin na Reziko ga v hipu ni več težil, z lahkim srcem je mislil nanjo.

Tinka je pihnila luč.

„Zdaj pa lahko noč, Martin.“

Počasi je šla v izbo.

„Kam, Tinka?“

„Spat!“

Stopil je za njo in jo iznova objel. Šepetaje se je sklonil k njenim ušesom.

„Zdaj sem tvoj mož!“

„Moj Bog, saj to je greh. In vsa najina ljubezen je greh!“

Čul se je šepet, počasni drsajoči koraki, potem so se zaprla vrata. Molk se je razmahnil v hiši, na okna je komaj slišno udarjal sneg.

Bilo ji je drugo jutro tako tesno v duši, kakor da jo teži greh vseh ljudi. Bala se je Martinovih pogledov, sram jo je bilo pred njim in pred vsemi. Martin je ni ničesar vprašal. Molče je šel na delo, molče sta obedovala. Nekaj temnega, mučnega je leglo med njiju, vstalo je kakor stena, nenadoma in nepričakovano.

Tako so tekli dnevi, razmerje med njima je ostalo isto. Tinka je pogosto jokala v samotnih kotih, njena duša je klicala Martina, a usta so molčala. —

Sedela sta na mali klopi v kuhinji, ko je v vasi zazvonilo.

„Kdo je zopet šel? Bog mu daj večni mir in pokoj!“

Tožno je odmevalo zvonjenje v sivem zraku, prelivalo se je po dolini in umiralo. Tedaj je nekdo potrkal na duri in vaški grobar je stopil v kuhinjo.

„Pozdravljeni!“

„Kaj pa je, Matevž?“

„Brtaj je izdihnil.“

Tinka je kriknila in skočila pokonci.

„Oče?“

„Nenadoma ga je poklicalo na drugi svet.“

Solze so se ji udrle po bledem licu. Martin je srepo strmel v tla. Ko je Matevž odšel, je stopil k njej.

„Ne jokaj, Tinka!“

„Zdaj sem čisto sama . . .“

„Nikakor ne! Pri meni ostaneš, saj te imam rad.“

Pogledala ga je. Ovila se mu je krog vratu in skrila glavo na njegovih prsih.

Marija Kmet:

Konec učitelja Možeta.

I.

V mestu je bilo tiho in svečano. Snežinke so padale in človeku je bilo, kakor da bi moral nehati dihati, le da bi poslušal utrip teh nežnih, lahkih zvezdic. Luči so se svetlikale v motni belini, trepetale so v naročju snežink. Cene Može je hodil po peronu širokega kolodvora. Poslovil se je bil od svojih otrok, nakupil in opravil je bil vse potrebno in čakal je na vlak, da se popelje spet domov.

Kmalu je bil v vagonu in neka tiha, mehka, božajoča radost je bila v njem in svet mir ga je obdajal. Tako mladega se je čutil; nič več ni bilo v njem one znane učiteljske bolezn, ki zbada v prsah, izpočetka narahlo, potem vedno močnejše, dokler ne umrje človek na jetiki. In Cene Može je imel v sebi to bolezen; kaj bi je ne imel, saj je hodil redno v vrsti stanovskih tovarišev, saj je moral pretrpeti tudi on vsa tista pomanjkanja in vso tisto trnjevo pot. Že sedem let je bolehal. Zadnje leto je bil posebno slab, tako da je časih začutil v najbližji bližini diha smrti. — Časih se je bal smrti, časih pa je bil popolnoma ravnodušno pripravljen nanjo, tako da si je pripravil star naslanjač, molitveno knjigo in rdečo svečo, blagoslovljeno na Višarjih. „Kar sedel bom“, je večkrat dejal ženi, „nič sitnosti ne boste imeli z menoj. Bom že čutil, kdaj bo konec, sam bom opravil vse. Vaša naloga bo le, da me boste dobro zagrebl, da me ne bo zeblo tam zunaj . . .“ Tako je večkrat govoril in prav nič mu ni bilo smešno vse to in mislil je, da bo v resnici tako in ne drugače. — Žena se mu je smejala in dejala; „Kaj govoriš? Misliš li, da boš tudi takrat tako trden in pri zavesti, da boš sam sedel in si sam prižgal svečo in molil za svojo dušo? Čudno, toliko si že izkusil, pa še tako misliš.“ — Časih ga je skrbelo, kaj bo z otroki. Devet jih je bilo, in še nobeden ni jedel svojega kruha — kako bo, kaj bo? — Navadno je poplaknil skrbi z vinom in zapel pesem v posmeh vsem skrbem in vsej žalosti. — „Saj še nisem na koncu, se bo že še videlo,“ je dejal ženi, in pri tem je vedno ostalo.

Radi so ga imeli ljudje, ker je bil tako vesel, tako prijazen in zabaven človek, poln moči in zdravega ognja. In s pomilovanjem

so zrla zadnja leta nanj, ko ga je bolezen tako zelo napadala in mu jemala moči. A sedaj v vagonu — še nikdar ni bil tako miren, tako onkraj vsega, kar bi ga motilo in bolelo. Zdelo se mu je, da sedi visoko gori na svetlem oblaku, daleč od vsega sveta in se nalahno giblje in ziblje v neko nevidno, skrivnostno in zagonetno daljo . . .

Zdelo se mu je, da je oni mladi fant še izza tistih let, ko je stopil pred vrata svoje poti in zrl poln zaupanja in pričakovanja v življenje. Kaj vse je hotel, kaj vse pričakoval! In kot mladi učitelj s Temenice je hotel delati za ljudstvo, da bodo šli krepkih korakov in žilave volje na pot med svet, da bodo ljudje, kakršnih ni več na svetu.

Tako je sklepal in sanjal o zlatih gradovih, o velikem delu, visokem cilju. Bridko se je nasmehnil, ko je videl, da ni tako, da ne bo on sejal rož na človeške poti. Čisto navadno je bilo, vse prav vsakdanje življenje vaškega učitelja. Naenkrat je pustil onega mladega fanta, ki je poln zlatih misli stal pred vrati življenja in je stopil na kamenito cesto, na kolovozno pot, ki je bila določena tudi njemu. Sramoval se je izpočetka, pa kaj — „Vsi delajo tako, komu se pač posreči doseči oni cilj? Same sanje, same sanje . . .“

In se je oženil. Visoko je sijalo solnce na zlato polje, brnelo je v ozračju, rdeči mak se je družil z rumenim klasjem. Vročina je zažigala rdečico na lice, zemlja je sopla vsa zdrava in bogata. Ob zlatem klasju je stala Žitnikova Manca, hči najbogatejšega kmeta v vasi. Cene Može, mladi učitelj, jo je pozdravil in obstal nehote ob njej. Manca je zardela, da ji je žametna rdečica pokrila vso mehko belo polt. Nasmehnila se je in stekla drobnih korakov za kozolec, odkoder je še dolgo skrivaje gledala na zaljubljenega Možeta. Ugajal ji je, pa kaj, ona je kmetiška, on pa, četudi učitelj — gospod je le . . . Leto pozneje je bila njegova žena, žena učitelja Možeta s Temenice. —

In potem? Spet je bilo vse tako vsakdanje, tako zelo vsakdanje . . .

Cene je pil, kregala sta se in živela ono življenje, ki zajame vse ljudi in jih objame v svojem naročju.

In Cene Može je časih tako zelo hrepenel po nečem nenavadnem, po nečem novem, svežem, neobrabljenem, še nikdar nobenemu človeku dodeljenem. Pa ni bilo vsega tega . . .

In ko je v vsej tej vsakdanjosti še zbolel, je postal nejevoljen in pil je, pil vsak dan, vsako noč. Manca je jokala, kesala se je, zakaj

ni ostala med žitnimi polji in mu očitala vso nesrečo. In tako je šlo vedno globlje, da se je že vsemu privadil, da si ni mogel misliti življenja drugačnega. Ves čas je ostal na Temenici; lasje so mu izpadali, brada sivela. Pa bil je šele v štirideselih letih... Naenkrat se je razsul svetel oblak, ozrl se je in zazeblo ga je do kosti . . .

„Kaj je to danes? Tako čudna tema je in v prsih me tako zelo zbada. — Da bi bil vsaj brž doma.“ —

Vlak je drdral, in v taktu koles je butala kri v Možetovi glavi. Zapazil je, da je sedel že precej časa ves sklonjen na klopi, nepremično zrl v tla, glavo globoko upognjeno, da se je brada razsipala po prsih v dolgih pramenih. Na nasprotni klopi sta smrčala dva moška, luč je motno brlela na stropu. Pogledal je ven, sama tema in noč, naslonil se je nazaj, pogledal na uro in zdelo se mu je, da bo zaspal. Spet ga je zazeblo, a potem ga je obšla neka omamljenost. Vse misli so mu naenkrat zastale, zaprl je oči in zaspal. Zateglo je zapiskala lokomotiva, kolesje je ropotalo, noč je bežala mimo črnih vozov . . .

II.

Čez kake pol ure pride sprevodnik v vagon in potrese Možeta za rokav. „Hej, gospod, kam se peljete?“

Može globoko zahrope, prime se za prsi in plašno pogleda krog sebe.

„Kaj — kaj je?“

„Kam se peljete, vprašam,“ je dejal sprevodnik in posvetil Možetu s svetilko v obraz. Ves bled je bil Može, oči globoko udrte in vodene.

„Na Temenico,“ je odgovoril zamolklo. —

„Na Temenico? — Saj smo že eno postajo naprej,“ je povzel začudeno sprevodnik. — Može je široko odprl oči in skočil kvišku.

„Kaj, že naprej smo? — Ej, vraga, kako je to mogoče?“

„Zaspali ste najbrž.“

„Da — da, spal sem. Katera postaja bo zdaj?“

V tem se je ustavil vlak in sprevodnik je odhajaje zaklical:

„Stopite tu dol, potem se peljete lahko zjutraj z vlakom nazaj.“

Može je stopil z vlaka in postal na postaji. —

„Kaj zdaj? — Sredi noči, enajst je že.“ Pa se je spomnil, da biva tu njegov nekdanji sošolec Tone Stenar. Lahko gre k njemu. Trudoma je stopal po kolovozni poti; zdajpazdaj ga je stresel mraz,

da se je trepetaje tesneje zavil v suknjo. Ob nizki hiši je obstal in potrkal na okno. „Hoj — hoj — Tone!“ je zavpil s slabim glasom. Okno se je odprlo in Tone je zagledal Možeta.

„Kdo pa je?“

„Jaz, Može s Temenice.“

„Kaj ti, Cene? — Čakaj, čakaj — takoj odprem!“ in hitro je odprl Stenar vrata in potegnil Možeta v vežo.

„Za boga vendar, kaj pa delaš v noči tu? In kaj ti je? Saj se ves treseš?“ ga je začudeno motril ob svetilki. —

„Nič, nič, Tone. Le kaj gorkega mi daj, zaspal sem v vagonu, pa sem se predaleč odpeljal. — Pa malo me zima trese — saj veš, nisem več korenjak, kot sem bil časih.“ —

Odšla sta v sobo. — Može si je slekel suknjo in se trudoma sesedel na stol tik peči. Tone ga je strahoma ogledoval in pripravljaj samovar.

„Precej, precej dobiš čaj. Saj veš, oženil se še nisem, pa ti skuham kar sam.“ —

„Prav si storil,“ je odgovoril Može.

„Kaj?“ je povzel Tone, pripravljaje čaj, „da se nisem oženil?“ —

„Da, da!“

„Ha — ha — vidiš?“ se je zasmel Tone. „Vedno sem dejal, čemu si vlačiti še večje siromaštvo na glavo! Saj še sam komaj izhajam. Prav sem storil, prav — vem to, in masikateri moj sošolec mi je že zavidljivo dejal, da sem pravo pogodil, da sem še sam. — O prav, prav je tako. Če trpim, jaz trpim, če pijem, komu škoduje, kdo je revež? Jaz in samo jaz! Tako pa tiste večne komedije z družino . . . Pa Cene — poglej no — kaj pa ti je vendar?“ je plašno priskočil k Možetu, ki je zlezal v dve gubi in sunkoma pokašljeval in se prijemal za glavo. Privzdignil je oči in dejal tiho:

„Eh, vrag je to, vidiš, Tone — takale smola, biti bolan in služba in devet otrok. — Pa še vsi majhni, jaz pa, saj me vidiš, jaz pa takle. — Da bi ne bilo nikdar tako, kakor je —“ zamahnil je z roko in se naslonil nazaj. —

Tone mu je dal čaja in ga potrepal po rami:

„Ne, ne, kaj obupuješ! Zima je, pa noč in vožnja in mesto zdelata človeka. Jutri boš pa spet zdrav in dober.“

„Misliš? I, saj menda res. Takole postaren sem časih, pa mevžast kakor devetdesetleten dedec . . . Dober čaj je to, dobro mi dene, kako to pogreje po žilah, kar vroče mi bo.“ Srebal je čaj in molčal.

„Potem pa pojdeš v posteljo tamle, jaz pa ležem na zofo. Jutri zjutraj pa greš spet lahko dalje.“

„Da, da,“ je odgovoril Cene. „Manca se bo skrbela, pa kaj hočem. Ta vrazji spanec me je ukanil.“ Začela sta se odpravljati k počitku, kajti Tone je opazil, da je Može slab, zelo slab, in skrbelo ga je, kaj bo jutri z njim; zato ga ni izpraševal dalje in mislil si je, da v jutru pokliče zdravnika, če ne bo drugače.

Zunaj pa je sijalo svetlo nebo polnih zvezd in sneg je blestel kakor mramorna plan . . .

Može je poskušal zaspati, pa ni šlo. Kakor bi mu zastali možgani, vsa prazna je bila glava, kašelj ga je dušil in srce mu je tolklo hitreje in hitreje. Začelo ga je skrbeti, kaj bo. Odeval se je in zavijal, pa treslo ga je spet kakor prej zunaj. Vso noč ni zatisnil očesa; strmo je gledal v temo, in plašne sence in zmedene misli so se podile krog njega. „Menda sem se tako prehladil ali kali,“ je mislil. „In kako pridem domov? Kaj bo Manca, če me sploh ne bo. Da bi ji le kdo mogel sporočiti, kje sem in kako je z menoj. In zdaj tu sredi zime . . . ej, časih smo pa tako peli.“ Trudno se je nasmehnil. „Ravno tale Tone, kak poskočen fant je bil to! Še zdaj je postaven in košat. Jaz pa takole . . . kako smo vriskali in trkali s kozarci, pa zaplesali smo. — Tone je igral tako 'dobro na harmoniko tam pri Žitniku. Pa Manca, ej, veselo je bilo časih, kaj pa zdaj? — Konec? Menda vendar še ne, kdo bo pa preskrbel otroke? Zakaj se nisem bolj brigal zanje? Pa kako, ta borna plača, tako življenje! Seveda pil sem malo preveč . . . ali naj ne imam nič dobrega zase? Saj sem bil dovolj prestradal v dijaških letih! Pa da bi še te pijačice ne bil imel, tega bornega veselja ne? — Ah, kako me to zbada in zbada . . . Bogve, če zna Tone še na harmoniko, kar poklical bi ga. — Tone!“ ga je nalahno poklical. Tone se je obrnil in dejal: „Kaj, ti kličeš, Cene? Kaj pa je?“

„Eh, nič — ali še igraš harmoniko?“

„Kaj pa ti ta pride na misel?“

„Tako, tako . . . Sicer pa ni nič, le spi.“

Toneta je spet zaskrbelo, pogledal je na okno. Danilo se je že. „Kako pa ti je, Cene?“

„O, imenitno, zaspal bom.“

In res je dremal in na pol bdel, ni vedel li sanja vse to, ali je vse res. Zlate njive, širni travniki, vesele družbe, Manca, otroci, petje in neznansko vpitje, vse to se je kar mešalo v glavi in časih je zastokal in zahropel, da je Toneta spreletel mraz. „Po zdravnika

pojdem," je dejal potihoma in skrivaje odšel. „Domov s tem vlakom tako še ne pojde, preslab je," je govoril sam zase in hitro stopal po zmrzli poti.

Može pa se je premetaval po postelji, da je škripala in ječala in čudna groza ga je spreletavala. Naenkrat se mu je zazdelo, da je butnil ob velikanski visoki zid, se zgrudil pred njim in zajokal. Pogledal je naokrog in ni vedel, kje je. „Manca," je dejal s tihim glasom, „Manca, tam je za obleko in predpasnik, kakor si naročila. Lepo sem izbral, vseč ti bo in Anki. Drugič pa še za Joška in Angelco . . . Kaj je, zakaj jokaš, Manca . . .? Da sem slab, praviš? Čakaj, samo malo si oddahnem. Veš, tisti zaspanec me je ukanil. Pa zapri okno, zapri, tako piha." Kašelja ga je napadel, kri je pordečila odejo . . . „Tako, tako, lepo bo zdaj, gorko je, tako gorko . . ."

Ko se je vrnil Tone z zdravnikom, sta ga našla vsega v krvi. „Kap ga je zadela," je dejal zdravnik, „pa mrtev še ni. Sporočiti moramo domov."

III.

O belem dnevu so se pomikale sani počasi in žalostno proti Temenici. Ljudje so brž raznesli novico, da je temeniškega učitelja zadelo božje. Vrbe so stale gole ob travnikih, Manca je jokala z otroci doma in čakala moža. Ko so ji bili sporočili nesrečo, je kakor vsa neumna, glasno jokaje in napol oblečena tekla po snegu in klicala ljudi na pomoč. Nič ni vedela, kaj bi in kako bi. Slednjic so dobili sani, da so šli po Možeta. Vso pot se ni nič zavedel, tiho je dihal in časih nalahno zastokal.

Doma je ležal še ves dan in vso noč brez zavesti. Drugi dan proti poldnevu pa je odprl oči, se ozrl po otrokih, ki so plašno zrlji na očeta, s široko odprtimi očmi, da so jim solze kar tekle po licih. Manca je držala najmlajšo, Angelco, v naročju, in ta se je smejala in veselo mahala z debelimi ročicami. Može jo je pogledal, pokazal z očmi nanjo in dejal trudno in težko: „Ta me ne bo poznala. Spet je zaprl oči, potem jo še enkrat pogledal in dejal: „In vsi drugi? Ti — Manca." Zasopel je globoko, v zvoniku je udarila ura dvanajst in umrl je . . .

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

36.

„Hvala Bogu, da ni vse skupaj nič res!“ se je oveselil vitez Ahac, ko se je predramil iz divjih sanj. Mežavo je gledal v svetlovišnjevo posteljno nebo in mislil: „Škoda, da ni egiptovskega Jožefa v Ljubljani; mož bi mi razložil moje čudne prikazni in mi svetoval gotovo kaj pametnega.“

Potegnil je gubata težka zagrinjala narazen, vstal, zbližal pesti za glavo in s čudno nakremženim obrazom pretegnil roke. Nataknil si je drugo bodalo na jekleno verižico ob pasu, pripel druge ostroge z usnjatimi zaponami in pogladil rjavi baret, ki ga je bil pomečkal na postelji. Naposled si je opasal meč in odročljal na dvorišče.

Ondu je pred hlevom čepel vitezov oproda Joahim Kheberl pri močnem sercu Zelenku in ogledoval podkve pa kopita. Počasi, počasi je zlezal debeli mladenič s topim, dolgočasnim obrazom kvišku, zaspano pogledal viteza in zaspano oznanil žalostno novico: „Izgubil je zadnjo levo.“

„Homunculus opravlja svoje delo v nezavednosti kakor vedomec,“ je mislil vitez Ahac in ošinil Joahima Kheberla z dokaj nemilostivim pogledom. Debeli mladenič je leno povetil glavo in roke, potem pa ni pomigal z nobenim udom več, akotudi se je izprehajala jako hrabra pa jako sitna konjska muha po njegovem nizkem miniaturnem čelu.

„Okopal sem jih v Gradaščici vse tri, gospod vitez,“ se je oglasil širokopleči in širokoglavi hlapec Bahorjev Jure, ki je pristopil iz hleva. „No, pa se mi je zbosil Zelenko, ne vem kdaj.“

„Zato ostaneš cele kvatre dalje v vicah. Pazita bolje na podkve! Jure, h kovaču!“

Sedaj pa je vendarle pomigal dični oproda Joahim Kheberl v sovražnem namenu naravnost proti pravtako radovedni kakor podjetni muhi in ji pokvaril vse veselje do poučnega popotovanja po njegovi lobanji.

Vitez Ahac pa jo je mahal po mrakotni Gosposki ulici skozi temni obok Vicedomskih vrat in po lesenem vzdignem mostu čez mestni jarek, kjer se je pod ozidjem leno pretakala mlakužna, slabovonjava voda proti Ljubljani. Tam je stal vicedomski stolp z

ječo za „poštene“ meščane, za tače, ki so se včasi izpozabili in se vedli malo prezarobljeno, ki pa sicer niso bili nevarni ne someščanom, ne drugim. Svet na levi proti severu — sedanja Zvezda — je bil lastnina habsburških knezov; med drevjem in grmovjem, med njivami in travniki je stala tupatam lesena hišica ali pristava. Vitez Ahac se je nekoliko oddahnil. Tukaj okoli ni bilo več tako mračno in dušljivo kakor za pregrelim mestnim ozidjem. Za vrtovi in za poljem pred Šentjanževo vasjo, tam, kjer sta se cepili Dunajska in Celovška ali Tirolska cesta, je videl cerkvico svetega Janeza, eno najstarejših ljubljanskih cerkva. V njeni bližini so čepele hišice in kočje podložnikov nemškega reda.

Ob obeh bregovih Ljubljanice so stali jagnedi in košati hrasti. V njih sencih so posedali stari nebogljene meščani, ki so bili našli zavetje v bližnjem meščanskem špitalu. Tu so počivali po dva, po trije na nizkih klopeh in umovali o starih, boljših časih in gledali doli na tuje in trnovske brodarje in čolnarje, na krakovske in šempetrške ribiče, ki so brodarili, čolnarili in ribarili po globoki rvjavkasti Ljubljanici. Vitez Ahac je došel do lesenega Špitalskega, Dolenjega ali Novega mostu, ki je bil dokaj mlajši od Mesarskega mostu pri Tranči. Po ozkem Starem mostu so se med mesnicami gnetli malone sami Ljubljančani, po Špitalskem mostu pa so prihajali tujci s svojimi tovari zlasti z Notranjskega in takrat še jako obrtnega Gorenjskega, Koroškega, iz Tirol, z Nemškega in Laškega. Na Špitalskem mostu je bil promet najživahejši, tudi nesemanje dni. Pod tem mostom ni bilo preko Ljubljanice nikjer nobenega več; okoličani pod Hribom (Golovcem) so morali voziti svojo desetino po velikem ovinku preko Špitalskega mostu na levi breg v fužinsko graščino, ker pretkani Ljubljančani zaradi tihotapstva niso dovolili nikomur, da bi zgradil še kateri most preko Ljubljanice. Na Špitalskem mostu je stalo okoli dvanajst kramarskih lop. Raz most je videl vitez Ahac poševno pregrajo, v strugo zabite kole pred mlinom na ogalu frančiškanskega samostana (poznejše gimnazije).

Na levi strani desnega brega pri mostu je stala skupina zidanih hišic, meščanski špital: bolnica za oubožane ali onemogle meščane, zavetje njih vdovam in sirotam, najdencem in nezakonskim materam.

Vitez Ahac je obstal na obširnem prostoru, ki je segal južno od Gorenjih vrat pri Tranči ob grajskem pobočju lokasto proti izhodu, proti Poljanam. Na desni, zunaj severnega mestnega ozidja, je videl precej zidanih hiš in trgovskih skladišč; zaradi močvirja se je mogla Ljubljana širiti le proti severu in izhodu. Svet pod

severnim grajskim obronkom so pogrinjali travniki, pašniki, žitno polje. Tuintam je stala sredi sadnega drevja skromna nizka kmečka kočica z visoko slamnato streho; na krovih so se šopirili lišaji, gobe in mah. Malone naravnost pred sabo je videl vitez Ahac vodnjak z lesenim koritom, ki je dobivalo vodo z Rožnika. Za vodnjakom je bil mestni kamnolom; ondudaj so lomili zelenkasti peščenjak, kakršnega so rabili že Rimljani za Emono in drugod.

Vitez Ahac se je obrnil na levo, proti Poljanam. Blizu meščanskega špitala so stala tri večja poslopja: bivši vicedomski urad, šenklavška cerkev in obzidani frančiškanski samostan. V stari vicedomski hiši so stanovali častniki in nekaj vojakov. Šenklavška cerkev, šele deset let stolica novo ustanovljenemu ljubljanskemu škofijstvu, je kazala na vseh koncih in krajih sledove turškega divjanja. Pred tremi leti jo je bil zapalil in razsul „stari hudič“, osemdesetletni paša Vaj-beg. Sedaj je bila za silo pokrita in popravljena. Tukaj okoli so prebivali že za Rimljanov ribiči; že v sedmem stoletju je stala ondu majhna cerkev ribiške postaje. V zadnjem desetletju pa so si zgradili kanoniki hiše v bližini Šenklavža; ribiči so se jim umaknili preko Ljubljance v šempetrsko predmestje: na levem bregu reke so se svetile mokre mreže kakor rosne pajčvine. Kraj stolne cerkve je imel dekan Mahor kopalnico, ki je bila vitezu Ahacu dobro znana.

Par korakov od šenklavške cerkve in kopalnice se je razprostiral obzidani samostan pa vrt očetov frančiškanov in cerkvice Jezusovega vnebohoda (kjer stojita dandanes dva kostanja). Blizu frančiškanskega samostana, pred poljanskimi njivami in senožetmi je bil postavljen kip Jezusovega krvavega potu; semkaj je prihajalo o postu mnogo pobožnih romarjev pa radovednih romaric. Od grajskega hriba proti Ljubljanci so bili zgradili vojaki najemniki nekoliko okopov in nastavili proti Poljanam dva dolga topova na nizkih kolesih. Pred okopi se je vežbal majhen oddelek pehote z nerodnimi težkimi pušami. Temno zagoreli obrazi, brazgotinasti, bradati, so se zdeli divji kakor razbojniški. Vojaki so nosili nizke klobuke s pisanimi peresi, široke suknje in široke hlače različne barve, vsi pa so bili opasani z rdečimi prepasi. Razen puše so nosili lahko sabljo v usnjati nožnici, na obrámnem jermenu pa možnjo za krogle, zamaške, rog in več lesenih škatel za smodnik in par sežnjev lunte ali zažigalnice. Pehota ni uživala posebnega spoštovanja — konjaniki so veljali za jedro vsake vojske; silno moč kavalarije in njene strašovitave navale so cenili mnogo bolj nego preudarno postavljanje pešcev in njih spretno naglo premikanje. Pravili,

stalnih vojska še ni bilo; kadar je bilo treba, je cesar ukazal deželam, naj pozovejo — z dovoljenjem stanov — toliko in toliko mož v vojake, vsakega petega ali desetega ali tridesetega.

Oddaleč so gledale njih žene in otroci; vojaki so bili malone vsi oženjeni. Pred njimi je stal, široko razkoračen, čokat narednik s sirovim, od pijače zaripljenim obrazom in zanemarjeno žimasto brado, ki mu je štrlela na vse strani kakor ježu bodice. Vihtel je dvorezno partizano s svilenim čopom in kričal kakor obseden: „Postavite vilice! — Izpihajte in osnažite prašnico!“

Zapičili so trinožne vilice v tla, naslonili puše na rogovilo, odkrili pokrovček, očedili ponevco s palcem in jo izpihali. Nato je stopil vsak z desno nogo nazaj in naravnal pušo vodoravno. Vsem je tekel pot curkoma z obraza. Vitez Ahac je stal blizu hudega narednika in opazoval strelce z vidnim zanimanjem.

„Primate prahovnico!“ je zarezal jezni dedec. Zgrabili so rogove za smodnik in potegnili z zobmi lesene zamaške iz njih. „Hitreje! Schnitzenpaumb, mrha lena, ti se premikaš kakor stara baba v devetih kikljah. Glava oslovska, mežnar, pojdi rajši v samostan lenobo past pa farjem roke lizat!“

Schnitzenpaumb, mlad okoren hrust, je plašno zrl v razjarjenega poveljnika. Trudil se je na vse kriplje, da bi ustregel neusmiljenemu vaditelju. Ker je pa ta pazil skoraj samo nanj, je bil fant čimdalje bolj v zadregi in čimdalje neokretnejši. Hudo ga je peklo, da so starejši tovariši s pohlevnim muzanjem odobravalni narednikovo psovanje.

„Strelnega prahu na prašnico!“ Natresli so smodnika na ponevce in zamašili rog za smodnik. „Zaprte prašnico! — Mežnar, Schnitzenpaumb, ti hudičeva malica, kaj pa mečkaš? — Postavite pušo, da jo nabašete!“ Dejali so puše pred levo nogo in prijeli cev zgoraj pod grlom.

„Smodnika v cev!“ Vzeli so podolgast okrogel zavoj iz mošnje, odgriznili gorenji del, kjer je bila krogla, in nasuli smodnika v cev. „Tebi se tudi prav ne ljubi, Ribak! Rajši bi sedel v senci pri polnem sodu, ti mulec, in prodajal marketendarici svojo neumnost, kajne?“ Schnitzenpaumb se je oddahnil globoko, ko je slišal, da narednik graja in zasramuje tudi drugega.

„Kroglo iz ust!“ je zarenčal zapovednik. „Mežnar! Vedno si zadnji! Češpljevi mož! Madež cesarske vojske! Pazi, prijatelj!“

Vitez Ahac je slišal v kratkem še šest lepih poveljkov: „Zamašek s klobuka! — Izvlecite nabijalnik z dvema potegljajema! —

Nabijalnik v cev! — Sunite nabijalnik trikrat na naboj! — Z dvema potegljajema nabijalnik iz cevi! — Nabijalnik zopet na njegovo mesto! — Mežnar, ali res misliš, da se bom še kaj dolgo jezil nad tvojo nerodnostjo? Še danes te pohvalim gospodu stotniku, da dobiš svojih petindvajset gorkot. Najrajši bi te postavil tamle pred samostanski zid in ti dal jesti vročega svinca iz tehle puš, butec, nočni čuvaj!“ Sunil ga je z lesenim drogom partizane v prsi, da je vojak zaječal in omahnil dva koraka nazaj. Zarobljeni tovariši so se mu smejali, da bi se prikupili trdosrčnemu vaditelju.

„Rogajo se siromaku tepci, ne pa da bi mučitelja zgrabili in pahnili v Ljubljano,“ se je gneval vitez Ahac sam pri sebi in krenil proti stolni cerkvi. „No, lepa reč: štirinajst povelj je treba, da mož samo nabije svojo pušo! Koliko jih je pa še, preden vojak sproži, sproži!“

Tedaj je zaslišal piskanje in bobnanje. Mestni lajtnanti in stražni načelniki so privedli meščane z vihrajočimi zadružnimi prapori na veliki orožni ogled pred šenklavško cerkev in v smeri proti frančiškanskemu samostanu.

Med meščani je bilo mnogo pravih korenjakov, zlasti med mesarji, gostilničarji in kovači. Oboroženi so bili jako različno. Popoldanje solnce, že precej nizko, je izza šenklavškega zvonika obsevalo čelade in oklepe, sulice in meče, samostrele in bodala, sekire in bate. Bogatini so bili vsi v železju, od čelade do podplatov; roke so jim molele daleč od reber in bokov. Spremljalo jih je vse polno otrok, pa tudi odrasli radovedneži so drli skupaj od vseh strani. Vitez Ahac je postal blizu levega krila, kjer mu je živahni ostrogarček Rok Pilko prijazno mežikal in ga veselo pozdravljal z desnico v jekleni verižni rokavici.

Prišel je mestni stotnik, velik, mršav in jako dostojanstven mož v presvetlem oklepu, da se je vse bliskalo in lesketalo od njega. Spremljala sta ga oba mestna praporščaka, veleugledna postarna gospoda v bogati opremi. Dva piskača in dva bobnarja, štirje umetniki so jeli brlizgati in bobnati, da je kar letelo skozi ušesa. Znali so tako imenitno, da so mogle njih umetnost uživati celo napol gluhe stare ženice.

Meščanje so potegnili svoje meče ali sablje iz nožnic in se držali še bolj pokoncu in togo nego doslej. Stotnik je stopal od desnega krila proti levemu. Vkratkem je pregledal vse. Postavil se je pred sredo in nagovoril svojo vojsko: „Jako sem zadovoljen, da sem našel vse v najlepšem redu. Upam, da se pred sovražnikom

izkažete tako hrabre, kakor so se izkazali vaši očetje in starejši tovariši pred tridesetimi leti, ko so odbili naskakujoče čete cesarjevega brata Albrehta in celjskega grofa Ulrika. Vivat naša Ljubljana!

„Vivat naša Ljubljana!“ je zaorilo iz oboroženih redov in iz množice navdušenih gledalcev. Brambovci so odkorakali v mesto nazaj. Odpočita piskača sta piskala na vsa pljuča in tamborja sta razbijala po napeti teletovini, da je bilo kaj! Hvaležno občinstvo jih je hvalilo, da znajo imenitno vsi štirje. Na Starem trgu so se ustavili pred rotovžem; praporščaka sta dala navodila za straže. Tedaj so prišli iz mestne zbornice dvanajstaki, „ljubljski gospodje“, malone sami člani trgovske zadruga, ki je bila najimovitejša in najveljavnejša. Ogrnjeni v škrlataste plašče, kakor nekdanji rimski diktatorji in doži beneške republike, so stopali brezprimerno samozavestno, ponosito, veledostojanstveno. Vse se jim je nemo odkrivalo in klanjalo kakor polubogovom. Vitez Ahacu pa se je zdela njih napihnjena grandezza bedasta in jako smešna.

„Vanitas vanitatum!“ je mrmral in poromal naravnost v slavno gostilnico pri Veselem medvedu. V nizki, široki gostilniški sobi je okrogla blede mati Polona nadomeščala očeta krčmarja Vida Čičigoja. Vitez Ahac je sedel k prazni mizi ob oknu levega kota in prijazno pogledal gostilničarko.

„Veste, kaj je najbolje v tej vročini, mati Polona? — Orehova senca, buča vina pa polna skleda štrukljev.“

„Oh, gospod vitez, da morete biti v teh hudih časih tako židane volje! Sveta nedelja! Jaz se pa tako bojim noč in dan.“

„Česa pa?“

„I, Turkov! Še kuge in ognja se ne bojim tako, kakor Turkov. Prav je povedal tisti Ižanec: sodnji dan bo pa konec sveta!“

„A, danes že še ne, mati! Le utolažite se! Ako imajo zarobljeni Turki svoje sulice in sablje, kaj nimamo mi mečev pa še celo topov? Mi jih povaljamo tako, da nas bo hvalil svet še tedaj, ko od nas ne bo ne kože, ne kosti. Nikar ne jokajte, spoštovana mati, ampak zaupajte veselo v Boga, meni pa nalijte bokal vipavca, zakaj bilo bi hudo narobe, ako bi trpel žejo v gostilnici.“

Kmalu za vitezom Ahacem je prišlo z gostilničarjem Čičigojem nekaj meščanov z ogleda. Vsi so bili še vedno v bojni paradi. Iskri ostrogarček Rok Pilko je imel toliko orožja na sebi, da ga je komaj prenašal. Leno se je primajal kisli natakhar Anže in stregel gostom.

Pilko je sedel k vitez Ahacu in nemudoma sta jela kockati. Meščanu sreča ni bila več mila. Izgubil je vse, kar je bil priigran

dopoldne, zraven tega pa še par cekinov. Razkačen je zalučil kocke po tleh in izjavil, da ne mara danes več. Prav tedaj je prišel žoltolici suhi mestni pisar Primož Pogladin v črnem talarju počasi, z lesenim dostojanstvom v pivnico, kjer se je bilo vtem sešlo že precej gostov. Vitez Ahac je ves vesel naročil in plačal drugi bokal.

Ostrogar je gospodu pisarju takoj ponudil sedež poleg sebe in ga vprašal, kaj je bilo novega v izredni seji.

„Največ takega, o čemer moram molčati,“ je odgovoril Pogladin z modrim in važnim obrazom, ko mu je prinesel kisli Anže sladkega vina. „Pač pa smem povedati, da se je trgovska zadruga bridko pritožila zoper gospodo in kmete, ker trgujejo in prekupujejo na veliko škodo pravim, to je meščanskim trgovcem. Pravico do trgovstva in rokodelstva ima le meščan. Že vojvoda Rudolf Četrtri je pred sto leti prepovedal vse nedeljske sejme. Pa kaj pomaga boben, kaj vsi ukazi! Kmetje zupuščajo zemljišča, tvorijo nakupljeno žito, predivo, med, vosek, kože, usnje, živino, drva, sita, rešeta pa tudi železo, svinec, sukno, zlasti pa platno v knežjo grofijo Gorico in na Laško, nekateri pa celo gori do Linca. Ogibajo se naših mest pa trgov in tihotapijo čez gore in skrivne prelaze, da morejo ceneje prodajati nego trgovec, ki pošteno plača mostovino in cestnino. Na tujem zapravljajo denar po gostilnicah in vinjeni oddajajo zvitim tujcem blago po slepi ceni. Prazni pridejo domov in delajo dolgove.“

„Zakaj pa ne bi trgoval kmet, zlasti pozimi?“ ga je prekinil vitez Ahac pikro. „Ali naj tovari le sirov lan in sirove konoplje na Benečansko? Zlasti trgovina s platnom donaša deželi lepe tisočake. Zemljišča so premajhna, da bi redila kmeta. Siromak prenaša svoj tovor prediva čez hribe in doline, v malhi ima pa le kos prosenega ali ajdovega kruha. Prodajati mora, saj svoje predivo ne more popresti vse sam. Ali ne krošnjarijo Solnograjci, Tirolci pa Bavarci po vsem svetu? Tihotapijo pa tudi meščani. Znano je, da ne tovorijo z Gorenjskega proti Trstu zmeraj skozi Ljubljano, kakor bi morali, ampak lepo tiho in skrivaj mimo Polhovega gradca in Vrhnike. Med meščani je tudi mnogo tujcev; ko obogate, pa odneso pete in polne cule — z Bogom, Ljubljana! Kmetje niso gospodi nič dolžni, mesta pa deželi tisočake.“

„Gospoda se poteza za kmeta, zato se mu godi tako dobro, ha ha!“ je porogljivo zavrnil gospod mestni pisar viteza Ahaca. „Dobiček ubogega trpina vtika v svojo bisago. Mimogrede naj vam povem, da Ljubljana deželi ne dolguje nobenega vinarja. — Pa ne

samo kmet, marveč tudi plemenitaši pa njih oskrbniki, prelatje, župniki, vikarji in beneficiatje sejmujejo po kmetih okoli graščin, vasi, samostanov in cerkva ter prodajajo tujcem blago, ki so ga nakupili od kmetov po poljubni ceni.“

„Enako delajo meščani,“ je poudarjal vitez Ahac. „V Ljubljani ni urejene policije, to se pravi, ni nobenega trgovskega nadzorstva. In pomislite, egregie domine: noben plemenitaš in noben duhovnik ni tako neumen, da bi podil tujca od sebe, ako plača mož dobro.“

„Naša policija je že dobro urejena,“ je ugovarjal mestni pisar mirno in odločno. „Ali ne določi mestni svet cen vsako leto? Toda pojdimo dalje! Dolenjski plemiči točijo vino na drobno, dasi nimajo do tega nobene pravice. Nekateri kavalirji imajo kar po dvoje, troje gostilnic, kjer kvantajo in se pretepajo pijanci noč in dan.“

„Sami vendar ne moremo popiti vse vino,“ se je naglo odrezal vitez Ahac. „V tujino ga ne moremo prodajati. S Kranjskega ne gre niti sto veder na leto, ker imajo Štajerci in Hrvatje, Notranjci in Istrijanci boljšo kapljico. Na Gorenjskem pijo le furlansko vino, med Ljubljano in Kranjem le štajersko in hrvaško, vtihotapljeno po Savi. Kmet nam plačuje le s svojim vinom. Mnogi plemenitaši nimajo nobenih drugih dohodkov nego samo vino.“

„Plemenitaši naj opuste vinotoč in prekupovanje, ali naj pa nosijo enaka bremena kakor mi meščani!“ jo je zasolil pisar vitez. „Sami moramo popravljati mostove ne samo pred mestnimi vrati in preko Ljubljanice, ampak tudi mostove čez Gradaščico pred Trnovim in pri Koleziji, čez Mali graben, v Mestnem logu, pri križu na Viču in brvi na Glinicah. Sami moramo vzdrževati Grad, mestno ozidje; utrdbe, stolpe, vodnjake, javna poslopja, orožnico, kruharnico in vse štiri ceste: Dunajsko do Save, Dolenjsko do Rakovnika, Tržaško do Viča, Tirolsko do Šiške. Gospoda pa se zna ogibati davkov. Plemenitaš se zapre v svoj grad in s kameni zapodi odposlanca, ki pride po davke. Meščani nosimo zlasti o vojnem času največje breme, varujemo sebe in kmeta.“

„To ni vse tako,“ je ugovarjal vitez Ahac, že precej jezen. „Tudi plemenitaši plačujejo svoje davke. In ne meščan, ampak kmet nosi najtežje breme tako o mirnem kakor o vojnem času. Kmet popravlja v potu svojega obraza ceste po vsej deželi, celo tam, kjer bi jih morala popravljati mesta. Kmet je najbolj izpostavljen sovražniku, ko čepi meščan za varnim ozidjem.“

„Kakor plemenitaš, ha ha!“ se je rogal pisar. „Mesta dajo kmetu za popravlanje cest orodje, smodnik, hrano in denarja, gra-

ščaki pa nič. Sploh ima gospoda prevelike pravice. Kmeta sme graščak prodati ali zamenjati kakor živino. Kmet se ne sme preseliti s svojega doma, ako se ne odkupi. Kavalirji in deželni uradniki pretepajo meščane. Odvetniki klofutajo in tepo meščane in celo njih žene med pravdo vpricho sodišča. Naš premilostivi knez nam je dovolil, da smemo na Gradu sekati les za mestne utrdbe. Toda tudi plemenitaši hodijo po les, da bo Grad kmalu popolnoma gol.“

Zmagoslavno je pogledal mestni pisar po gostih, vitez Ahac pa se je z vipavcem okrepčal za oster odgovor.

Bog ve, kako bi se bilo končalo strastno prerekanje razburjenih duhov. Tedaj pa je nenadoma počil nad ulico strahovit strel. Potresla so se okna in vrata. Vsi so onemeli mahoma, osupli dvignili glave in se pogledovali vprašujoče.

„Turki!“

Vsi so se ozrli na ostrogarja Pilka, ki je bil nekam plašno izustil strašno besedo. Potem pa so nehotoma pogledali proti vratom, kakor bi moral tam skozi zdaj zdaj prihrumeti sovražnik.

„Jezus, Marija! Ustrelil je na Gradu!“ je prikričala gostilničarjeva debela žena Polona jokavo, blede ko zid. Zgrabila je pri durih viseči molek z velikimi jagodami, sopihala težko, se prekrizala in tarnala, vsa zbegana od silnega strahu: „Za božje in zadnje sodbe voljo vas prosim: molimo, molimo in delajmo pokoro!“ Obenem je prijokala Čičigojeva devetletna hčerka Maruša in trepetaje skrila glavo v materina krila.

„Na Grad, na Grad!“ je zavpil ostrogarček Pilko.

Gostje so skočili pokoncu. Naglo so plačali in odhiteli iz gostilnice. Zunaj je videl vitez Ahac vse črno ljudi, razoglavih, golorokih, glasnih, razburjenih. Težko se je rinil med množico mestni vratar, ki je bil zaklenil Pisana vrata in nesel ključce mestnemu sodniku. Mlado in staro, vse se je gnetlo mimo mestne shrambe za mrvo po strmi poti proti meščanskim utrdbam. Lahna sapa jim je prijetno hladila razgreta lica. Kmalu pa je donašala zagoltni duh po dimu in nad temnim drevjem so zagledali razsvetljen kolobar. Blizu utrdb, na grebenu grajskega hriba sta gorela dva velikanska kupa osmoljenih drv. S stoterimi jeziki je lizal ogenj obe grmadi in prasketaje metal iskre v osvetljeni beli dim. Na licih in na rokah je čutil vitez Ahac njegovo gorkoto. Od spodaj je zaslišal bobnanje vojakov po solnčnem zahodu.

„Poglejte proti jugu, proti Krimu, ljudje božji!“ je kliknil ostrogarček Pilko, ki se je čutil jako hrabrega, odkar je vedel, da

so mestna vrata zaprta. „Poglejte no, kako gore grmade ob taboru na gori Svetega Ahacija, na Mokriči, na Krimu — ne na vrhu, bolj na sredi — in na Ljubljanskem vrhu in tam više na Grmadi, pri Sveti Katarini in na Jetrbenku . . .“

„Pa v nižavi se tudi sveti,“ je pripomnil vitez Ahac.

„Tam so zapalili pa Turki!“ je kričal meščan Pilko. „Poglejte, pogledajte no, koliko vasi gori na barju: Matenja in na levi Loka, za Matenjo pa Brest! Slabo se vidi zaradi dima. Kako se kadi!“

„Jaz pa dobro vidim,“ je dejal mlad Ižanec, dolgokrak možak z visokimi ramami. „Tam goré vasi Tomišlje, na desni ob holmu Kamnik, na levi pa Studenec, zadaj Vrblje in Kremenica in čisto zadaj Ig in Strahomer. Dimi se zelo visoko.“

Na glas so zajokale trepetajoče Barjanke, ki so bile pribežale iz onih vasi na Grad. Jelo se je mračiti.

„Bog se usmili,“ je tožil star kmet, „komaj smo si spet postavili svoje revne bajte, glej, pa nam jih zažgo ti vragi.“ Glas se mu je tresel od žalosti in strahu.

„Kaj pa na gorenjski strani?“ je opomnil ostrogar in hitel gledat proti severu. „Aha! Na Šmarni gori že sveti velikanska sveča na zapadnem vrhu, vštric tabora in cerkvice na izhodnem hribu. Na Šmarjetni gori tudi že kurijo! Kmalu bodo gorele grmade nad Begunjami, nad Bledom, Ješenicami, nad Belo pečjo in oznanjale tudi bratom Koroščem, da se bliža Turek.“

„Rudnik gori!“ je zaklical pri utrdbah močan glas. Množica je zavrvela tjakaj.

„Pomagajta, mati nebeška in ti, usmiljeni Jezus!“ so molile žene, vse prestrašene, s povzdignjenimi rokami; povsodi so se jokali in ihteli drhtajoči otroci.

„Tako blizu so že!“ se je čudil vitez Ahac in pozorno gledal proti Rudniku, kjer so švigali rdeči plameni pod debelimi oblaki gostega dima. „Čez dobro četrto ure so pa lahko pred Ljubljano. Hannibal ante portas!“

Zamišljen se je vrnil z Gradu v mesto in si dejal: „Mestna vrata in gostilnice so zatvorjene. Prenočeval bom pri straži ob Pisanih vratih in čakal Turka. Jutri se pa že poizkusim izmuzati in se pri Žabjaku prepeljati na levi breg. Obiskati moram učenega zdravnika Jisroela, da dobim njegovo čudotvorno mazilo, zakaj človek ne ve nikdar . . .“

Zapeli so ljubljanski zvonovi, zapele so orgle po razsvetljenih molilnicah in zapeli so v polnih cerkvah in zunaj okoli njih meščani in nemeščani in na kolenih prosili božje pomoči.

Vitez Ahac je še nekoliko časa kolovratil po najstarejšem delu Ljubljane. Pri mestnih vratih, ob ozidju, po ulicah, povsodi so stale dvojne straže in povsodi je slišal Slovincem takrat najstrašnejšo besedo: „Turki!“

Književna poročila

Blazij Bevk, Izbrani spevi Publija Ovidija Nasona. I. del. Tretja popravljena izdaja. Tiskal Giov. Paternolli v Gorici 1912. M. 8°. 192 str. Broš. 1 K 50 v.

Kazalo obsega nad 40 naslovov iz *Metamorfoz*, 20 iz poetskega koledarja, 13 žalostink in seveda nobenega kosa iz mladostnih, t. j. ljubavnih pesnitev. Tako je v začetku zasumite, da se bo uresničila ona besedna igra *traduttore-traditore*. Žal vam je, da ni teh verzov ponašil na pr. kak Funtek, saj Ovid velja po pravici za najgenijalnejšega rimskega pripovednika, čigar sila leži skoraj izključno v obliki. Kakor znano, so njegova slava *Metamorfoze*, najsi je bil v žalosti nad svojim prognanstvom sežgal opiljenejši izvod. Govori se v teh 15 knjigah o pravljičah, ki koreninijo v splošno razširjeni veri na zagrobno življenje v raznih oblikah. Osobito grška domišljija je bila napredla radi podobnosti med človekom in živaljo kopo pripovedek o pretvorbi (*metamorfozi*) bitja v bitje. Iz takih mitov je povil daroviti ljubljenec Muz prelesten venec v navidezno kronološkem redu, počeni s stvarjenjem sveta, in kot zadnji listič je vpletel spremenitev Cezarja v zvezdo. Malo poprej je bil napisal šest knjižic *Fasti* po vzgledu *Propercija*, posnemovalca učenih *aleksandrijskih* pesnikov; v podobnih etimoloških elegijah so tedanji poetje razlagali na podlagi etimoloških indicijev postanek vsakovrstnih družabnih naprav, verskih obredov in praznikov, božjega bistva in lastnosti, iščoč jim vzroka (*aitia*). Manjšo ceno imajo cvetke tretje dobe, ki so brstele za časa Nasonovega izgnanstva v mrzlih Tomih ob Črnem morju. To so vzdihli iz tujine, tožbe potrtega osamljenca, ki je nosil svojo nesrečo premalo moško.

Kateri nagibi so vodili prevajalca pri delu? Če je hotel osedlati šepajočemu dijaštvu udobnega konjička, bi bil bolje ustregel z razumljivim in čitljivim prevodom v prozi; nad Kragljevo prireditvijo Homerjeve *Ilijade* in *Odiseje* je imel celo neuk kmetski fant svoje veselje. Ako je nameraval pokloniti vsečitajočemu občinstvu, kar ga ni veččega v rabi pokojne latinščine, nadomestek za kovinski lesket Ovidovih umotvorov, bi bil moral pridati jedrnat uvod ter postaviti kažipote po antičnem grmovju bajeslovnih imen in zapletenih patronimikov: tako pa je Bevkov poskus mrtvorojeno dete, in kakor je storil Ovid s svojimi prvenci, naj bi bil še naš izdajatelj izročil hrapave granese ognju v popravo. Da, snov je zmagala umetnost.

Najhujše je, da si je poslovenitelj dovolil polno bisago smrtnih grehov zoper slovnico, vzvišeno nad ukaze Cezarja. Sram me je naštevati v 20. veku pogreške: sramožljivost, koperneti, povekšati, močvirije, duša se z tugo napolne, Merkur s peruti ozračje premiri, pet konjev, voljna (n. volna), iznajdelj (iznašel), u gladkemu teku, u zakladih bogat, spriden, nedorosen. Nešteto nedoločnikov brez končnega

i me ne bi bodlo v oko, če ne bi nasprotno srečaval takih-le nestvorov: jo brš pozdravit' teči! Številna mašila so: le, še, pa, prav, pre-, pomanjševalnice, nek (n. neki), obratno: na kak način. Marsikaj se da ali bi se nazadnje utegnilo zapisati na umazani kožuh tiskarskega škrate, na pr. v krdelah, toda doslednost v zmoti nas sili vzeti na prelagateljev rovaš take hibe: smreka pride iz hribov, s srca iztrebi strah, tvoje povej mi ime . . . Krivi nedovršnikovi deležniki na -vši so se epidemično razpasli, na pr. govorivši, stavši itd. Ne bom se rogal koseskizmom kot bivalci, rogljiv (porogljiv), niti okornostim kakor zrcaljujejo (zrcalijo), ali nepotrebnim lokalizmom na pr. drev (drevo) solecizmom kot: bolj koristnejši, v stran zavrže, dotakniti se kaj (n. česa), boš pokorila to zlo itd.; poudarjam germanizme, kakor „išče“ dospeti (n. skuša) ter trdovratno pomanjkanje genetiva pri nikalnica. Nasilni prepesnitelj, ki bi ga kazalo kaznovati po § 12³. k. z. zavoljo prestopka zoper našo materinščino, je rodil nove ženske množinske roditelje: Najadov, Dri-jadov, (enkrat pravilno Hamadrijad), Parkov, snahov; potem breznov za srednji spol, takisto Meleagarja nam. Meleagra. Ne uganem, zakaj so se mu tako priljubili adjektivni na -ičen, posebno iz lastnih imen: sicilične (nam. sicilske) nimfe, eubojska Aulis (evbejska Aulida); čuden spak je „etruskisko“ orožje. Komično zveni: Hrabrost Eneja je posilila Juno enkrat skončati prepir, t. j. hrabri Enej je prisilil Junono itd. Res so razumljivi izrazi štrik, dilja, ladjin kilj (hrbtica), planša (strelca, puščica), ali odnosni naši termini ne razdro poezije; kinč in njega odrastke lahko vrnemo Madjarom. Mnogokaj mi je ostalo čisto tuje; da se ne blamiram, zamolčim ves ta galimatias kakor tudi prejugoslovanske elemente in pregibke akcente. Da ne pojnim celih kompleksov, sem si kriv sam, ker nimam na kmetih izvornika v pogled. Umevanje silno otežkočuje zapostavljanje veznika *in* po vzgledu *que*, dalje docela nenaša tmesis predloga in samostalnika, najbolj pa samozvansko razmetana ločila — kakor da so jih vtroglave muhe raztrosile med stavki, ne pa črkostavci. Primerjajte nezmisel na str. 153:

Često mi oče veli, čemu se ukvarjaš z učenjem?
Plitvim Meonid še sam — pustil imetja ni nič.

Namesto pravilnega:

Često mi oče veli, kaj vkvarjaš z učenjem se plitvim?
Saj še Meonijan (= Homer) pustil imetja ni nič.

Pregrnimo s plaščem krščanske ljubezni izneslovenela mesta, pisana v pravcati latovščini in izpod pazduhe vzete neistinitosti. O temeljitosti prestave naj svedoči mesto iz „Autobiografije“, kjer je označil Ovid svoje rojstno leto kot ono, v katerem sta padla v boju pred Mutino konzula Hirtij in Pansa (43 pr. Kr.): „Cum cecidit fato consul uterque pari“. Bevk: „Konzula takrat oba — prišla sta z mano na svet“ (153). Neverjetna anarhija vlada v oblikovanju lastnih imen. Redko je upoštevano pravilo, da predstavlja latinsko moško deblo naš imenovalnik in da se ženskemu pridene še — a. V pričujočem prevodu se zove Homerjev gospod Nihče: Uliks, Ulikses in hipermoderno Uliksus. Ceres premore te genetive: Cere, Cerese in Cerere, Styx: Stika in Stiga etc. Pravopisnih protislovij in nedoslednosti se ne dotaknem, saj bi bilo treba revidirati dosedanja načela.

Ne da bi brskal, kako so vporabljeni šesteri normativni tipi šestomera, omejnjam samo, da je morda en odtisoček spodobno zgrajenih, zlasti kadar so originalovi zelo izraziti, na pr. tisti, ki slika glasove v žabe spremenjenih kmetov: Quamquam

sunt sub aqua, sub aqua, maledicere temptant = Kvakajo v valih in s kvakanjem zmerjajo in sramotijo (50); primerjajte gladki konec „Niobe“ ali „Nauke Pitagore“. Kot specimen uspešnejših petomerov navedem sledeče iz opisa zime v Tomih:

Čestokrat tudi lasje sprijeti so, skoro ledeni,
Bela vsa brada visi — kajti pokriva jo sneg,
Vino se skupaj drži, obliko posode imaje,
Sladkega vinca požir — v kosih ljudem se deli (str. 149).

Mnogo stihov kaže, odštevši ostale šepavosti, po eno ali dve stopici preveč, oziroma premalo, tako da z mirno vestjo lahko prekrstimo sedanji naslov „Pretvorbe“ v „Potvorbe“. O delcu, ki je že danes težje čitno kot orumenel palimpsest, ne bi trošil toliko vrstic, ko ne bi bilo v dobi začenjajoče poslovenitve naših učnih zavodov precej aktualno, Služiti mora vsaj za svarilo in bodočim dehtečim cvetom s tega polja za — gnoj.

Ant. Debeljak.

Starogorski, Junaki svobode. Povesli in črtice z Balkana. Izdal in založil „Slovenski ilustrovani tednik“ v Ljubljani. 80. 141 st. Broš. 2 K.

Kako nam je vzburla kri, kako nam je širila prsi ta balkanska vojna! Seveda samo prva. Zdelo se je, da zdaj in zdaj povzdignejo glas narodovi voditelji, da nam pesniki zapoje visoke pesmi in umetniki ustvarijo velika dela. Toda vzplapolala je slama in hvaležni moramo biti, da se nam je slovstvo obogatilo vsaj s takim delom, kakor je pričujoče. — Za časa vojne so vsi večji listi poročali o podrobnih dogodkih in prizorih, polnih zanosa in tragike obenem, ki so se pod spretnim peresom sami zaokrožili v črtice. Tako je nastala pač tudi ta zbirka povesli in črtic, ki so med seboj v toliko združene, da opisuje prva, ki je najdaljša, nekako razmere pred vojno, naslednje pa podajajo prizore iz bolgarskih, srbskih in črnogorskih bojišč, dočim zadnje poglavje riše grobno tišino po končani vojni, iz katere naj vzklije novo življenje.

Radi priznavamo pisatelju, da so črtice, prave hčerke trenutka, pisane s toplim srcem in rodoljubno tendenco in da bodo posebno med mladino in širšimi sloji našle mnogo hvaležnih bralcev, ki se bodo naslajali ob mehki romantiki, drhteli ob groznem klanju in se divili hrabrosti junakov in duševni veličini junakinj. Zato bodo radi segali posebno v ljudskih knjižnicah polični knjigi, saj beseda povsod gladko teče, četudi tehnika, zlasti v prvi povesli, omaguje in tudi slovnica ponekod po nepotrebnem silo trpi.

Dr. A. Dolar.

Fr. Komatar, Kranjski mestni arhiv. Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Joseph Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1912/13.

Kranjski mestni arhiv je postal znamenit, ko je našel v njem l. 1866. prof. Janko Pajk „Stari rokopis kranjskega mesta“, ki obsega šest slovenskih priseg iz 15. ali 16. stoletja. Arhiv je bil v prejšnjih stoletjih bogat na raznih listinah, toda razni požari so jih uničili in ostalo jih je le še 66. Regeste iz njih sta sicer že objavila Richter in Parapat, toda zelo pomanjkljivo. Ker se je zopet pogubilo nekaj listin — tako ni „starega rokopisa“ več najti — zato jih je začel profesor Komatar vnovič objavljati v originalnem besedilu s slovenskimi regesti. Letos objavljene listine segajo od l. 1309. do 1461.

Jos. Breznik.

Isidora Sekuličeva, Saputnici. Izdanje S. B. Cvijanovića. Beograd 1913. M. 80. 176 str. Broš. 2 din.

Ko listate teh šestnajstero načrtkov in osnutkov, dobite vtisk, da postaja zbirka, zlasti druga polovica, čimdalje bolj zanimiva; najbrže zaradi tega, ker se

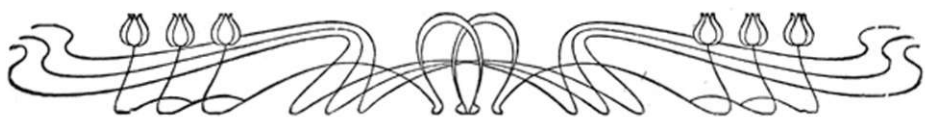
polagoma udomačite v senčnih gubah pisateljičnih zamisli. Zakaj srbska dama, ki bi ji po njenih tematih prisodil medicinsko ali naravoslovsko izobrazbo, očitvidno neguje meditacijo in zaverovanje. Zdi se pa, da šteje med ono moderno pokolenje, ki so se mu sesuli stari templji, ne da bi bile nove stavbe že dograjene, in mora zato kočevati pod milim nebom ali v začasnem šatoru. Uspeh razglabljenja bi bil, da lahko reče o sebi: Ja sam setna. Resignirano je uverjena, da se je utelesil v njej človek hipa: priroda je jasna, kamenje je jasno, bilje i zveri so jasne, a čovek je mutan. Prljavim prstom piše laž o vrlini i grehu. A toga nema. Ima samo trenutaka, ima čula, ima kretanja i mirovanja, i ima lepote (144). Z Nietzschejem je prišla do spoznanja, da je vse zgolj topo vračanje in ponavljanje: Bog je krug, magia je krug, organizam je krug, društvo je krug (134). V svoji mirni razgledanosti se ne povzpne do pretresljivega krika in drznega upora, kakor da je pel zanjo ruski poet: O bodi car višin, hladan in nem kot sneg gorā in kot trepet zvezdā! Pri njeni dijagnozi bi se podal napis Zmrznjena Eksaltacija. Vendar ako že ne odseva solnčni sijaj z nje ponosnega obličja, mu tudi gorest in boleost ni vklesala mračnih in trpkih potez, pa najsi teko izpod peresa črne, gorjupe resnice: ... crvi, koji su zadnji i najprostiji zaključak strašne logike zemaljskog života (40).

Spisi Sekuličeve se morajo brati ne po dnevu, ampak v popolni samoti gluhe noči, kdor se hoče dodobra seznaniti in sprijazniti z nje sopotniki; njih fantazije so neredkokrat etersko-brezpredmetne in dāsi se misli skoro same od sebe zaostre v klene aforizme, se vidi često v vsem žoganju z idejami filozofsko umetničenje, ki temelji na opolzki osnovi golih primer.

Epik v avtorki ni postal meso. Zato se širjemu krogu občinstva ne bo prikupila. S svojim hrepenenjem v različnih brezobličnih oblikah spominja pripovedovalcev izza fin de siècla. Lirično-deskriptivne partije so semintje samo pretveza za modrovanje in umovanje, pri katerem se dozletni čitatelj gotovo rad pomudi. V par potezah kipno predoči objekte, na pr. letni dan v črtici Bure, spominih na idilično robinzonado deteta v gnilem sodu, ali novembrsko jutro: Sporo se razdanjuje. Na nebu dve-tri rasplakane zvezde, u vazduhu dva-tri zmrznuta mesečeva zraka (141), čeprav nam tigrā v Ironiji lahko nadomestijo Leconte de Lisleove monumentalne kitice. Sicer v Samoči pogansko obožava solnce, kljub temu je značilnejša za nje mentalnost prispodoba: morje — bela odsekana roka. Artist v njej ni zakrnel, ritmično vzvalovana proza marsikake silhuetne drobnarije priča o tem. „Jer sve ritam, sve je samo u ritmu i u osećanju ritma. Aritmija je propast i raspadanje, prošlost i smrt“ (Glečer). Pri vsej draguljski obrušeni forme se dvojica izrazov prevečkrat ponavlja, četudi v razdalji, na pr. „apsolutno“. Največ dejanja vsebuje Umor, tožna zgodba o dušno utrujenem nadarjenem, toda zatiranem profesorju Slovaku, delujočem na vseučilišču naroda, ki zapira njegovim rojakom šole. Rastanak interesantno razkrajā srečanje nelepe pametne deklice z lepim ambicioznim mladeničem. Ob sklepu je zastavljeno Pitanje o tajnem bistvu domovinske ljubezni, izvestno izliv najnovejših dogodkov.

Ant. Debeljak.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pisme ni ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic** kupnih knjižic in sploh vseh potrebščin te stroke.

